

INCLUSIVITEIT VAN TIEN MBO- EN HBO-CAMPUSSEN IN DE MRDH-REGIO

Inventarisatie en mogelijke kansen voor verhoging

Eindrapport

Mark den Hartog

Yvonne Prince

Arie Gelderblom

Rotterdam, 29 juli 2021

COLOFON

DIT IS EEN UITGAVE VAN

SEOR BV

© SEOR BV / ROTTERDAM, 29 JULI 2021

Niets van deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden verveelvoudigd zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever en andere auteursrechthebbenden. SEOR is niet aansprakelijk voor gegevens die door derden werden verstrekt.

INCLUSIVITEIT VAN TIEN MBO- EN HBO-CAMPUSSEN IN DE MRDH-REGIO

EINDRAPPORT

CONTACTPERSOON

Naam	Yvonne Prince
Adres	Marconistraat 16, 11 ^e etage 3029 AK Rotterdam
Telefoon	010 302 0500
Mobiel	06 4052 7014
Email	prince@seor.eur.nl

INHOUDSOPGAVE

CONCLUSIE EN SAMENVATTING	1
1 INLEIDING	5
1.1 Achtergrond en aanleiding	5
1.2 Hoofdvraag en onderzoeksvragen	7
1.3 Afbakening	8
1.4 Onderzoeksaanpak	10
1.5 Leeswijzer	11
2 PARTICIPATIE VAN STUDENTEN MET EEN NIET-WESTERSE MIGRATIEACHTERGROND	13
2.1 Verzameling gegevens	13
2.2 Participatiecijfers	13
2.3 Verklaringen uit de literatuur	15
2.4 Verklaringen uit de groepsinterviews	23
2.5 Samengevat	25
3 PARTICIPATIE VAN STUDENTEN MET EEN FYSIEKE BEPERKING	27
3.1 Verzameling gegevens	27
3.2 Participatiecijfers	27
3.3 Verklaringen uit de literatuur	29
3.4 Verklaringen uit de groepsinterviews	30
3.5 Samengevat	31
4 AANBOD OP HET GEBIED VAN LEVEN LANG ONTWIKKELEN	33
4.1 Verzameling gegevens	33
4.2 Aanbod	33
4.3 Samengevat	34
5 KANSEN VOOR VERHOGING VAN DE INCLUSIVITEIT	37
5.1 Participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond	37
5.2 Participatie van studenten met een fysieke beperking	39
5.3 Aanbod op het gebied van Leven Lang Ontwikkelen	40
5.4 Mogelijke toegevoegde waarde van het campusecosysteem	42
BIJLAGE 1 OVERZICHT FUNCTIEBEPERKINGEN	44
BIJLAGE 2 INSTRUCTIES UITVRAAG PARTICIPATIEGEGEVENS	45
BIJLAGE 3 BEREKENING BENCHMARKS VOOR STUDENTEN MET EEN NIET-WESTERSE MIGRATIEACHTERGROND	47

CONCLUSIE EN SAMENVATTING

Inleiding

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) wil voorsorteren op de toekomstige arbeidsmarkt door de ondersteuning van tien innovatieve regionale mbo- en hbo-campussen die gericht zijn op beroepen van de toekomst. De campussen zijn actief op het gebied van IT, cybersecurity en digitalisering, smart industry high tech, haven in transitie, feeding en greening, en energietransitie. De MRDH draagt door deze ondersteuning bij aan een verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Daarbij vraagt de MRDH aandacht voor de inclusiviteit van de campussen, om alle groepen studenten en volwassenen voor de toekomstige arbeidsmarkt op te leiden met de benodigde kennis en vaardigheden. De specifieke aandacht gaat daarbij uit naar de inclusiviteit van de volgende drie groepen:

1. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.
2. Studenten met een fysieke beperking.
3. Volwassenen/studenten in het kader van een Leven Lang Ontwikkelen (LLO).

SEOR is gevraagd een inventariserend onderzoek naar de inclusiviteit van de campussen uit te voeren met als hoofdvraag:

Hoe is het gesteld met de inclusiviteit van de tien regionale mbo- en hbo-campussen in de MRDH-regio, en op welke wijze kan de inclusiviteit op de campussen mogelijk verhoogd worden?

Deze inzichten zijn verzameld via deskresearch en literatuuronderzoek, een inventarisatielijst ingevuld door vertegenwoordigers van de campussen, en vervolgens negen groepsinterviews met dezelfde vertegenwoordigers aan de hand van een gesprekspuntenlijst.¹ In dit rapport presenteren we onze bevindingen.

Resultaten

De inclusiviteit op de campussen verhoudt zich wat betreft de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond goed tot de benchmarks, blijft wat betreft studenten met een fysieke beperking iets achter bij de benchmark, en het aanbod voor Leven Lang Ontwikkelen is, behalve voor werknemers van bedrijven nog grotendeels in ontwikkeling.

De participatie van **studenten met een niet-westerse migratieachtergrond** op de campussen die ingedeeld kunnen worden in het ICT-cluster liggen net zoals bij de beschikbare benchmarks in deze onderwijsvelden flink hoger dan op de campussen in het techniek en industrie cluster, en vervolgens het groen cluster. Belangrijke verklarende factoren zijn de volgende: het beroepsimago, de beroepsstatus en de onbekendheid met het beroepenveld, het mbo-onderwijsaanbod wat betreft de opleidingsniveaus, en de lokale demografische samenstelling (in samenhang met de voorkeur tot korte reisafstanden). Daarnaast spelen de volgende knelpunten een rol: de padafhankelijkheid die ontstaat door de vo school- en profielkeuze, en de afnemende mbo-hbo doorstroom.

Beroepen in het techniek en industrie cluster, en in het groen cluster worden geassocieerd met zwaar en vuil werk, met name door de ouders van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Daarnaast hebben deze beroepen veelal een lagere status dan bijvoorbeeld kantoorbanen. Daarbij speelt de onbekendheid met het beroepenveld waarvoor opgeleid wordt mee, en 'onbekend maakt onbemind'. In het mbo spelen ook de aangeboden niveaus van de opleidingen een rol: studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn vaker te vinden in de lagere dan de hogere niveaus. Daarnaast is de

¹ Alleen met de IT & Security Campus Den Haag is geen interview gehouden omdat deze campus in de periode van het onderzoek bezig was met een heroriëntatie.

studentenpopulatie op de campussen een afspiegeling van de demografische samenstelling van de regio waarin de campus zich bevindt; met name mbo-studenten hebben een voorkeur voor korte reisafstanden. Op campussen in grotere steden zijn dus meer studenten met een niet-westerse migratieachtergrond te vinden.

Het blijkt daarnaast dat het schooladvies en de profielkeuze op het voortgezet onderwijs tot een padafhankelijkheid leiden waarmee de keuzemogelijkheden tussen opleidingsniveaus en -richtingen in het beroepsonderwijs beperkt worden. Verder is de mbo-hbo doorstroom meer onder druk komen te staan sinds de invoering van het leenstelsel en door aanhoudende arbeidsmarkttekorten. Dit raakt met name studenten met een migratieachtergrond doordat zij relatief veel gebruik maken van deze route naar het hbo.

Op de campussen is een gering aantal **studenten met een fysieke beperking** te vinden. De participatiecijfers variëren van 0-0,8%, waarbij er op vier campussen geen enkele student met een fysieke beperking gesignaleerd is. Op de campussen in het ICT-cluster lijkt sprake van een iets hogere gemiddelde participatiegraad van fysiek beperkte studenten dan in het techniek en industrie cluster, en in het groen cluster, alhoewel deze bevinding vanwege de geringe aantallen met enige onzekerheid omgeven is. De participatiegraad van studenten met een fysieke beperking op de campussen ligt iets lager dan de door ons geschatte benchmark die maximaal 2% bedraagt. Dit komt hoofdzakelijk doordat de campussen die opleiden voor fysieke beroepen zich niet of nauwelijks uit laten oefenen met een fysieke beperking. Dit zorgt op de campussen in het techniek en industrie cluster en in het groen cluster naar verwachting voor zelfselectie door de studenten met een fysieke beperking in het voorportaal van de opleidingen. Zij melden zich vrijwel niet aan. De campussen geven aan geen fysieke belemmeringen te hebben voor studenten met een fysieke beperking en alles in het werk te stellen om de benodigde ondersteuning te bieden, maar het arbeidsmarktperspectief voor fysiek beperkten in deze sectoren is vrijwel nihil. Het is zoeken naar een goede match tussen de fysieke beperking en de mogelijkheden binnen deze beroepenvelden; deze match is waarschijnlijk iets beter te vinden bij de meer administratieve beroepen, en op hbo-niveau, evenals in de ICT-sector.

Op de campussen is het aanbod op het gebied van **Leven Lang Ontwikkelen** gericht op bijscholing aan werknemers van bedrijven het meest ver ontwikkeld. Zes van de negen ondervraagde campussen biedt cursussen, modules of keuzedelen voor bijscholing aan. Dit kan gericht zijn op vakspecifieke kennis en vaardigheden, of op algemene werknemersvaardigheden. Omscholing van werkenden vindt op twee van de negen campussen plaats; bij enkele andere campussen wordt dit op andere locaties verzorgd. Scholing van werkloze jongeren en volwassenen wordt aangeboden op drie van de negen campussen waarbij een variëteit aan verschillende activiteiten plaatsvindt. Omscholing van werkenden en scholing van werklozen wordt vooralsnog alleen concreet aangeboden op campussen in het groen cluster, die al langer bestaan.

Mogelijke kansen voor verhoging inclusiviteit

Om de participatie van **studenten met een niet-westerse migratieachtergrond** te verbeteren geven we op basis van dit onderzoek de volgende aanbevelingen voor de campussen en de gemeenten:

- Zet (nog) meer in op voorlichtings- en oriënterende activiteiten die aansluiten bij de doelgroep en waarbij de ouders actief betrokken worden, zoals met de inzet van bussen om potentiële studenten en hun ouders op te halen voor open dagen, zet een apart programma voor (deze potentiële studenten en) de ouders op, zoek de doelgroep persoonlijk in de wijk of buurthuis op, en betrek bij deze activiteiten actief verschillende groepen rolmodellen (studenten, docenten en werknemers).
- Gemeenten kunnen hieraan bijdragen met (wijkgerichte) campagnes en specifieke doelgroepmarketing, ook door de inzet van deze groepen rolmodellen.
- Laat in alle communicatie-uitingen zien dat de campussen inclusief zijn door de zichtbaarheid van de verschillende groepen rolmodellen.
- Benadruk daarbij de goede arbeidsmarktperspectieven, geef aan op welke maatschappelijke problemen het beroepenveld inspeelt, en geef voorbeelden van het innovatieve karakter van de banen waarvoor de

campussen opleiden. Dit speelt met name voor de opleidingen in het techniek en industrie cluster, en in het groen cluster die kampen met een vooralsnog slecht imago.

- Zet voorlichting zo vroeg mogelijk in de onderwijsketen in door samenwerking met po- en vo-scholen in de regio, zoals activiteitenmiddagen op de campus. Bedrijven kunnen snuffelstages en bedrijfsbezoeken faciliteren, waarbij ook rolmodellen ingezet worden. Gemeenten spelen hierin vooral een verbindende en stimulerende rol als er samenwerking tussen meerdere partijen nodig is. De huidige opzet, waarbij overheid, onderwijs en bedrijfsleven al vertegenwoordigd zijn binnen de campussen, lijkt zich goed te lenen voor een (verdere) stimulering van een regionale integrale aanpak.
- Bevorder als campus de mbo-hbo doorstroom door in te zetten op begeleiding (bijv. door inzet van buddy's met een niet-westerse migratieachtergrond), en door voorlichting over deze overstap. Verken als gemeente de mogelijkheden om financiële tegemoetkomingen te bieden die de doorstroom naar het hbo aantrekkelijker maken.
- Ga in het techniek en industrie cluster, en in het groen cluster na of er mogelijkheden zijn om een vestiging, dependance of afdeling van de onderwijsinstelling in de grote(re) steden te openen. Dit is door de padafhankelijkheid van belang in zowel het vo als het mbo/hbo. Gemeenten, campussen en schoolbesturen moeten hierbij samen optrekken om tot de juiste huisvesting(slocatie) te komen.

Aanbevelingen om de participatie van **studenten met een fysieke beperking** te verhogen zijn:

- Onderzoek en communiceer actief welke beroepen in de betreffende sectoren wel mogelijk zijn om met een fysieke beperking uit te oefenen.
- Communiceer (indien van toepassing) de kleinschaligheid van de campus.
- Faciliteer als campus(sen) in hetzelfde cluster kennismaking en kennisuitwisseling tussen (aspirant)studenten met een fysieke beperking, bijvoorbeeld door de opzet van een digitaal platform.

De nabijheid en betrokkenheid van het bedrijfsleven op de campussen is een goede voedingsbodem voor het onderwijs om in onderlinge afstemming vraag gestuurde cursussen, modules en keuzedelen op het gebied van **Leven Lang Ontwikkelen** verder te ontwikkelen. Daarbij geven we de volgende aanbevelingen:

- Speel als campussen in op diverse recente en komende overheidsinitiatieven zoals de STAP-regeling, het levenlanglerenkrediet, regelingen voor het (mkb-)bedrijfsleven gericht op bij- en omscholing, en deelakkoorden in het kader van de Human Capital Agenda Zuid-Holland.
- Maak in het aanbod en de communicatie gebruik van de toenemende waardering voor het verkrijgen van competenties in plaats van diploma's door het ontwikkelen en actief presenteren van cursussen, modules en keuzedelen. Gemeenten kunnen daar ook op inspelen door vraag en aanbod ten behoeve van re-integratie van werkloze jongeren en volwassenen bij elkaar te brengen.
- Breng het aanbod duidelijk in beeld bij loopbaanadviseurs, die een belangrijke rol vervullen als intermediairs, en sluit daarnaast aan bij de regionale leerwerkloketten (faciliterende rol voor gemeenten).

Bij het verhogen van de inclusiviteit kan het **campusecosysteem** de volgende toegevoegde waarde bieden:

- Campussen die in dezelfde of aanpalende sectoren actief zijn, zoeken elkaar op en doen regelmatig aan kennisuitwisseling. Deze campussen zouden in de communicatie samen op kunnen trekken, en ideeën uit kunnen wisselen om de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en met een fysieke beperking te verhogen.
- Bedrijven gelieerd aan de campussen hebben beter zicht op mogelijk toekomstig personeel. Meer inclusiviteit wat betreft de studentensamenstelling op de campussen wordt zo wellicht op termijn doorgegeven aan deze bedrijven.
- Doordat de wisselwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven op de campussen relatief groot is, sluit het onderwijs beter aan op de praktijk en de vraag van het bedrijfsleven. Dat geeft een goede uitgangspositie om het aanbod van LLO verder te ontwikkelen. Daarnaast zouden campussen ideeën om specifieke doelgroepen met LLO te bereiken onderling uit kunnen wisselen.

1 INLEIDING

De MRDH wil graag voorsorteren op de toekomstige arbeidsmarkt, niet alleen door actieve ondersteuning van tien innovatieve mbo- en hbo-campussen in de MRDH-regio die gericht zijn op het opleiden van studenten en volwassenen voor de beroepen van de toekomst, maar ook door daarbij aandacht te vragen voor de inclusiviteit van deze campussen. Hoe is het met de inclusiviteit op de campussen gesteld, en welke kansen zijn er om dit mogelijk te verhogen? SEOR is gevraagd daar onderzoek naar te verrichten. Dit hoofdstuk beschrijft de achtergrond en aanleiding van het onderzoek, de hoofdvraag en onderzoeksvragen, de afbakening die we daarbij hanteren, en de aanpak van het onderzoek.

1.1 ACHTERGROND EN AANLEIDING

MRDH ondersteunt 10 regionale, innovatieve mbo- en hbo-campussen

De Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) ondersteunt actief 10 innovatieve mbo- en hbo-campussen die gericht zijn op beroepen van de toekomst. Een campus bestaat in de regel uit een netwerk van onderwijsinstellingen op verschillende niveaus (mbo-, hbo- en soms wo-niveau) en van bedrijven actief in een bepaalde sector, ondersteund door een gemeente, al dan niet aanwezig op een fysieke gezamenlijke locatie. Het onderwijs op deze campussen is sterk praktijk- en beroepsgericht door de samenwerking met het bedrijfsleven. Vragen van bedrijven worden vertaald naar praktijkopdrachten die door studenten onder leiding van docenten worden uitgewerkt. Aan een deel van de campussen waarop een mbo actief is, is ook een practoraat verbonden dat zich richt op het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek.²

De MRDH versnelt de vorming van deze regionale campussen door cofinanciering, en draagt daarmee bij aan een verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Daarnaast is er sprake van een regionaal campusnetwerk waarin gemeenten en onderwijsinstellingen kennis en ervaringen delen en samenwerken met het bedrijfsleven.

De MRDH investeerde in de periode 2018-2020 2,4 miljoen euro in de 10 mbo- en hbo-campusprojecten en werkt ook in 2021-2022 verder aan het versterken van campussen in de regio. De 10 mbo- en hbo-campusinitiatieven leveren met opleidingen, toegepast onderzoek en innovatie een goede bijdrage aan de uitdagingen op het gebied van IT, cybersecurity en digitalisering, smart industry high tech, haven in transitie, feeding en greening, en energietransitie. De campussen bieden naast onderwijs ook werkgelegenheid en versterken het economisch vestigingsklimaat. De campusinitiatieven dragen bij aan de Groeiagenda Zuid-Holland en het Human Capital Akkoord Zuid-Holland³ en de Roadmap Next Economy van de MRDH-regio.⁴

Enkele kenmerken van de 10 mbo- en hbo-campussen

In tabel 1.1 zijn enkele kenmerken van de 10 mbo- en hbo-campussen in de MRDH-regio opgenomen op basis van deskresearch, de nulmeting en de groepsinterviews. Voor iedere campus is een korte, globale beschrijving

² Zie voor meer toelichting: <https://www.practoraten.nl/faq/wat-is-een-practoraat/>

³ Zie [Groeiagenda-Zuid-Holland-2021-samenvatting.pdf \(economicboardzuidholland.nl\)](#) voor een samenvatting van de Groeiagenda Zuid-Holland, en zie <https://www.economicboardzuidholland.nl/portfolio-item/human-capital/> voor de activiteiten van het Human Capital Akkoord Zuid-Holland.

⁴ Zie <https://www.iqheadquarter.nl/rne/wp-content/uploads/sites/12/2017/04/Roadmap-Next-Economy-in-kort-bestek.pdf> voor een kernachtige beschrijving van de Roadmap Next Economy.

opgenomen van het technisch cluster van de campus, of er studenten vanuit het mbo en/of hbo aanwezig zijn en of er scholing wordt aangeboden in het kader van een Leven Lang Ontwikkelen (LLO). Op zeven van de tien campussen zijn alle drie de onderdelen aanwezig, een tweetal campussen verzorgt alleen mbo-onderwijs en op de maritieme campus in Schiedam is het reguliere onderwijs – net zoals de campus zelf - momenteel nog in ontwikkeling.

Tabel 1.1 **Overzicht met enkele kenmerken van de 10 mbo- en hbo-campussen**

Naam Campus	Locatie	Globale beschrijving technisch cluster	Mbo	Hbo	LLO
IT & Security Campus	Den Haag	IT, cybersecurity en digitalisering	✓	✓	✓
Dutch Innovation Park	Zoetermeer	IT, cybersecurity en digitalisering	✓	✓	✓
IT campus	Rotterdam	IT en digitalisering	✓	✓	✓
Horti Sciencepark	Lansingerland	Agrifood/glastuinbouw	✓	✓	✓
Greenport Horti Campus	Westland	Agrifood/glastuinbouw	✓	✓	✓
Food Innovation Academy	Vlaardingen	Levensmiddelen-industrie	✓	✓	✓
Equestrum (Hippisch kennis- en innovatiecentrum)	Midden-Delfland	Hippische innovatie	✓		✓
Groene Chemie Campus	Brielle	Groene energie	✓		✓
Digital Operations Centre	Delft	Technologische industrie, digitalisering	✓	✓	✓
Maritiem Onderwijs Innovatie Centrum	Schiedam	Maritieme techniek			✓

Bron: MRDH (2020). *Campussen nulmeting september 2020*. Rotterdam; en <https://mrdh.nl/regionale-mbo-hbo-campussen-mrdh-bijdrage>

Aanleiding

In het plan van aanpak van de regionale campusondersteuning 2021-2022 staat herstel na de coronacrisis en het versterken van mbo- en hbo-campussen centraal, door inzet op innovatie, kennisdeling, inclusiviteit, en samenwerking tussen de campussen.⁵ Aandacht voor inclusiviteit is gewenst om alle groepen studenten en volwassenen in voldoende mate te bereiken en op te leiden voor de banen van de toekomst.

De OECD maakt onderscheid naar drie soorten inclusiviteit als het gaat om economische - en innovatiestimulering in de regio, te weten: social inclusiveness, industrial inclusiveness en territorial

⁵ Knop, Madelon (2020). Plan van Aanpak Regionale Campusondersteuning 2021-2022. Rotterdam: MDRH.

inclusiveness.⁶ Dit onderzoek heeft betrekking op de sociale inclusiviteit van de campussen; waarbij de participatie⁷ van de volgende drie groepen bestudeerd wordt:

- (1) studenten met een niet-westerse migratieachtergrond,
- (2) studenten met een fysieke beperking, en
- (3) volwassenen/studenten in het kader van een Leven Lang Ontwikkelen (LLO).

In het vervolg van dit rapport zullen we dit kortweg aanduiden met de term ‘inclusiviteit’.

In welke mate zijn deze drie groepen op de 10 campussen met mbo- en hbo-opleidingen vertegenwoordigd, en waar liggen mogelijk kansen om dit te verhogen? Om samen met de mbo- en hbo-campussen voor te sorteren op de toekomst wil de MRDH daar graag inzicht in hebben, en is SEOR gevraagd daar onderzoek naar te verrichten.

Hierover zijn namelijk nog geen gegevens beschikbaar, maar het is voor gemeenten van belang om meer inzicht te hebben in de inclusiviteit van de campussen. Ook om te voorkomen dat er straks bepaalde groepen jongeren of volwassenen uit hun gemeente, die ‘oude economie’ opleidingen hebben afgerond, geen baan (meer) kunnen vinden, terwijl deze toekomstgerichte campussen in de buurt zijn en vanuit de overheid worden ondersteund. Gemeenten zouden hier beter in kunnen sturen op basis van verzamelde inzichten. Ook campagnes en specifieke doelgroepmarketing zouden hierbij een rol kunnen spelen.

1.2 HOOFDVRAAG EN ONDERZOEKSVRAGEN

Hoofdvraag

Hoe is het gesteld met de inclusiviteit van de tien regionale mbo- en hbo-campussen in de MRDH-regio, en op welke wijze kan de inclusiviteit op de campussen mogelijk verhoogd worden?

Daarbij richt de inclusiviteit zich op de volgende drie groepen:

1. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.
2. Studenten met een fysieke beperking.
3. Volwassenen/studenten in het kader van een Leven Lang Ontwikkelen (LLO).

Onderzoeksvragen

Uitgaande van de hoofdvraag zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een fysieke beperking

- In welke mate zijn studenten met een niet-westerse migratieachtergrond of een fysieke beperking vertegenwoordigd op de 10 campussen met mbo- en hbo-opleidingen?
- Heeft het beroepsimago van specifieke opleidingen invloed op de participatiegraad van deze twee groepen studenten?
- Welke andere factoren hebben invloed op de participatiegraad van deze twee groepen studenten?
- Hoe zou de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond of fysieke beperking eventueel verhoogd kunnen worden?

⁶ Zie voor meer toelichting: OECD (2020). Broad based innovation policy for all regions and cities, p. 38: <http://www.oecd.org/innovation/broad-based-innovation-policy-for-all-regions-and-cities-299731d2-en.htm>

⁷ Met participatie wordt in dit rapport bedoeld de kwantitatieve deelname aan het onderwijs, uitgedrukt in studentaantallen. Voor de doelgroepen 1 en 2 komt dit neer op het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond of fysieke beperking op een campus ten opzichte van het totaal aantal studenten. Bij doelgroep 3 kijken we niet naar aantallen maar beperken wij ons tot de mogelijkheden voor volwassen/studenten om scholing te volgen in het kader van LLO op de campus.

Leven Lang Ontwikkelen (LLO) van volwassenen/studenten

- Kunnen volwassenen/studenten in het kader van een Leven Lang Ontwikkelen (LLO) modules of verkorte opleidingen op de campussen volgen, en hoe ziet het aanbod eruit?
- Hoe zou de participatie van volwassenen/studenten in het kader van LLO verhoogd kunnen worden?

Overall

- Hoe zou het campusecosysteem eventueel kunnen bijdragen aan de inclusiviteit van de campussen?

Hieronder wordt nader ingegaan op de afbakening van de groepen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond of met een fysieke beperking.

1.3 AFBAKENING

In dit onderzoek staan naast volwassenen/studenten in het kader van LLO, twee groepen studenten centraal: studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een fysieke functiebeperking. De afbakening van deze groepen studenten sluit idealiter aan bij wat in het onderwijs gebruikelijk is, bij de onderwijsstatistieken van het CBS die als benchmark gebruikt kunnen worden, en bij andere (empirische) onderzoeken waaraan inzichten en benchmarks ontleend kunnen worden. Voor beide groepen studenten beschrijven wij hieronder welke definities we in dit onderzoek hanteren.

1.3.1 Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond

Voor de groep studenten met een migratieachtergrond gebruiken wij de migratieachtergrond definitie en de gangbare driedeling die het CBS daarbij hanteert: studenten met een Nederlandse achtergrond, studenten met een westerse migratieachtergrond en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Deze definitie en driedeling zijn gangbaar in de onderwijsstatistieken⁸ en arbeidsmarktstatistieken⁹ en wordt ook in de meerderheid van onderwijs- en arbeidsmarktliteratuur gebruikt in zowel rapporten die zich richten op Nederland¹⁰, alsook in internationale studies¹¹. De interesse van de MRDH voor dit onderzoek naar inclusiviteit gaat uit naar de *studenten met een niet-westerse migratieachtergrond*. Wij sluiten ons in dit onderzoek naar de participatie op de mbo- en hbo-campussen in de MRDH-regio derhalve aan bij de gangbare driedeling in de studentpopulatie en in het bijzonder de definitie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

CBS definieert iemand als een persoon met een migratieachtergrond wanneer tenminste één van de ouders in het buitenland is geboren.¹² Een persoon die in het buitenland is geboren en waarvan op zijn minst een van de ouders ook in het buitenland is geboren heeft een eerste generatie migratieachtergrond. Een persoon geboren in Nederland, van wie op zijn minst een van de ouders in het buitenland is geboren heeft een tweede generatie migratieachtergrond. Personen behoren vervolgens tot een bepaalde herkomstgroepering die

⁸ Zie bijvoorbeeld het CBS dossier 'migratie en integratie' <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoe-verschillen-opleiding-en-schoolkeuze-naar-migratieachtergrond> of de gegevens op CBS Statline.

⁹ Zie bijvoorbeeld de arbeidsparticipatiecijfers naar migratieachtergrond op https://www.cbs.nl/?sc_itemid=c1f88203-f348-4b9e-9241-ea11f1168e00&sc_lang=nl-nl.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld Meng, C., Van Broekhoven, K., Sijbers, E. & Huijgen, T. (2016). Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2015. (ROA Reports; No. 002). Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.

¹¹ Zie bijvoorbeeld het OESO rapport 'Education at a glance'. Een jaarlijkse terugkerend rapport over de staat van het onderwijs in de OESO-landen, waar migratieachtergrond op dezelfde manier wordt gemeten. OECD (2020). Education at a Glance 2020: OECD Indicators. OECD Publishing, Paris.

¹² Voor een toelichting zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>.

wordt bepaald aan de hand van het herkomstland. Voor personen van de eerste generatie geldt het eigen geboorteland als herkomstland. Voor personen van de tweede generatie geldt het geboorteland van de ouders als herkomstland. Het geboorteland van de moeder is leidend in het geval beide ouders (of alleen de moeder) in het buitenland zijn geboren. Indien de moeder in Nederland is geboren (en de vader in het buitenland) is het geboorteland van de vader bepalend. Op basis van het herkomstland van de student komt de volgende driedeling tot stand:

- Studenten met een Nederlandse achtergrond hebben als herkomstland Nederland.
- Studenten met een westerse migratieachtergrond hebben als herkomstland een land in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië of Japan.
- *Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond* hebben als herkomstland een land in Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

1.3.2 Studenten met een fysieke beperking

De interesse van de MRDH voor dit onderzoek naar inclusiviteit gaat tevens uit naar studenten met een fysieke beperking. Om de groep studenten met een fysieke beperking in te kaderen volgen wij het begrip functiebeperking dat wordt gedefinieerd *'als alle beperkingen, aandoeningen en ziektes die studenten (kunnen) belemmeren bij hun studie'*. Voorliggend onderzoek richt zich op de studenten met een fysieke beperking, één van de functiebeperkingen. Het begrip functiebeperking wordt gehanteerd door het ministerie van OCW, Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) en het ECIO (Expertise Centrum voor Inclusief Onderwijs) en wij sluiten ons daarmee aan bij de gangbare definitie die gebruikt wordt om de groep studenten met een functiebeperking te duiden.¹³ Ook de Nationale Studentenenquête, een rijke bron aan informatie op dit gebied voor potentiële benchmarks, definieert studenten met een functiebeperking aan de hand van dit begrip.¹⁴

Tot het begrip functiebeperking vallen zoals gezegd alle beperkingen, aandoeningen en ziektes die studenten (kunnen) belemmeren bij hun studie. De functiebeperkingen zijn in totaal onderverdeeld in 30 groepen die vervolgens zijn gecategoriseerd naar 7 hoofdgroepen. Het betreft de onderstaande 7 hoofdgroepen, waarbij wij ons zullen richten op de studenten met een fysieke beperking.¹⁵

- AD(H)D.
- Autismespectrumstoornis.
- Dyslexie en dyscalculie.
- Psychische aandoening.
- *Fysieke beperking.*
- Chronische ziekte.
- Bijzondere omstandigheden.

¹³ Zie bijvoorbeeld Inspectie van het Onderwijs (2018). Studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Centrum Hoger Onderwijs Informatie (2018). Jaarrapport Studeren met een functiebeperking 2018.'s-Hertogenbosch: Expertise Centrum Inclusief Onderwijs (ECIO).

Broek, A. van den, Cuppen, J., Warps, J., Termorshuizen, T., Lodewick, J., Brukx, D., Korte, K. de, Ramakers, C. & Mulder, J. (2019). Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018-2019. Studenten in het hoger onderwijs: stand van zaken studiejaar 2018-2019: doorstroom, instroom, studiekeuze, studievoortgang, studieuitval en studiefinanciering, in opdracht van het ministerie van OCW, Nijmegen: ResearchNed.

¹⁴ Zie de vragenlijst van de Nationale Studenten Enquête op https://studiekeuze123nl.cdn.prismic.io/studiekeuze123nl/25e1ca8b-1283-4984-9b05-c7f53948338b_NSE2021+Vragenlijst.pdf

¹⁵ In bijlage 1 van dit rapport is een overzicht van alle hoofd- en subgroepen opgenomen.

De hoofdgroep fysieke functiebeperking kent een zevental subcategorieën (zie tabel B1.1 in bijlage 1) waarvan wij ons in dit onderzoek richten op studenten met één van de volgende vijf beperkingen:

1. Auditieve beperkingen.
2. Motorische beperkingen.
3. Rolstoelgebondenheid.
4. Stoornis aan het bewegingsapparaat.
5. Visuele beperkingen.

De subcategorieën spraak- en/of taalproblemen en RSI zijn in de inventarisatie van de participatie van deze groep studenten op de campusen in overleg met de MRDH niet meegenomen omdat dit praktische problemen op zou leveren bij de verzameling van de participatiecijfers (zie paragraaf 3.1)

1.4 ONDERZOEKSAANPAK

In het onderzoek zijn de volgende activiteiten verricht:

1. **Beknopte deskresearch.** Bestudering van de beleidscontext en achtergrondinformatie over de 10 mbo- en hbo-campusinitiatieven, zoals de website (<https://mrdh.nl/regionale-mbo-hbo-campusen-mrdh-bijdrage>), de webpagina's van de onderwijsinstellingen die op de campusen gevestigd zijn, de nulmeting met een overzicht van diverse gegevens van de 10 campusen opgesteld door de MRDH in september 2020¹⁶, en het Plan van Aanpak Regionale Campusondersteuning 2021-2022.¹⁷
2. **Inventarisatie.** Inventarisatie van de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, van studenten met een fysieke beperking, en het aanbod op het gebied van LLO op de 10 campusen. Daartoe is een invulformat met toelichting ontwikkeld dat door de vertegenwoordigers van de campusen ingevuld kon worden. Voor het Maritiem Onderwijs Innovatie Centrum in Schiedam en de IT& Security Campus in Den Haag was dit echter niet mogelijk; de eerstgenoemde campus bevindt zich nog in het oprichtingsstadium en de IT & Security Campus in Den Haag bevindt zich in een fase van heroriëntatie. Voor zover het invulformat door de campusen niet was ingevuld, is dit uitgevraagd in de ondergenoemde groepsinterviews.
3. **Literatuuronderzoek.** Gegeven de onderzoeksvragen is er gericht literatuuronderzoek uitgevoerd naar:
 - a. Beschikbare empirische benchmarks voor de mate van participatie van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en van de studenten met een fysieke beperking.
 - b. Verklaringen voor de mate van participatie van deze twee groepen studenten op de campusen.
 - c. Mogelijkheden voor verhoging van de inclusiviteit van de drie onderscheiden groepen op de campusen.
4. **Groepsinterviews met vertegenwoordigers van de campusen.** Aan de hand van een gesprekspuntenlijst is met vertegenwoordigers van elke campus een afzonderlijk online groepsinterview gevoerd. In totaal zijn negen groepsinterviews uitgevoerd. De IT & Security Campus in Den Haag was ten tijde van dit onderzoek bezig met een heroriëntatie waardoor deze campus in dit onderzoek verder niet is meegenomen. Afhankelijk van de campusen betreft het een campusdirecteur/coördinator, een directeur/manager van een onderwijsinstelling, een zorgcoördinator/aandachtsfunctionaris voor studenten met Special Educational Needs, en een

¹⁶ MRDH (2020). Campusen nulmeting september 2020. Rotterdam.

¹⁷ Knop, Madelon (2020). Plan van Aanpak Regionale Campusondersteuning 2021-2022. Rotterdam: MDRH.

medewerker van gemeenten. In de gesprekken is ingegaan op de participatiecijfers en het verhaal achter de cijfers, mogelijke verklaringen, beleid en activiteiten. Ook is gevraagd naar de kennisuitwisseling binnen het campusecosysteem.

5. **Rapportage.** Als laatste stap is onderhavige rapportage opgesteld.

Het onderzoek is in de periode half maart-half juli 2021 uitgevoerd.

1.5 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 en 3 gaan we respectievelijk in op de mate waarin studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een fysieke beperking vertegenwoordigd zijn op de campussen. Ter reflectie zetten we dit af tegen beschikbare benchmarks, en geven mogelijke verklaringen voor de verschillen.

In hoofdstuk 4 bespreken we het aanbod van trainingen en cursussen op de campussen voor volwassenen/studenten in het kader van het Leven Lang Ontwikkelen.

Hoofdstuk 5 beschrijft welke mogelijkheden er zijn om de participatie van de drie beschouwde groepen op de campussen te verhogen.

De conclusie en samenvatting zijn aan het begin van dit rapport opgenomen.

2 PARTICIPATIE VAN STUDENTEN MET EEN NIET-WESTERSE MIGRATIEACHTERGROND

De inclusiviteit op de campussen verhoudt zich wat betreft studenten met een niet-westerse migratieachtergrond goed tot de benchmarks. De participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op de campussen die ingedeeld kunnen worden in het ICT-cluster liggen net zoals bij de beschikbare benchmarks in deze onderwijsvelden flink hoger dan op de campussen in het techniek en industrie cluster, en vervolgens het groen cluster. Belangrijke verklarende factoren zijn de volgende: het beroepsimago, de beroepsstatus en de onbekendheid met het beroepenveld, het mbo-onderwijsaanbod wat betreft de opleidingsniveaus, en de lokale demografische samenstelling (in samenhang met de voorkeur tot korte reisafstanden).

In dit hoofdstuk bespreken we eerst de verzamelingsmethode van de participatiecijfers, vervolgens zetten we deze af tegen de beschikbare benchmarks. Daarna beschrijven we mogelijke verklaringen voor de mate van participatie vanuit de literatuur en laten daarna zien welke verklaringen in de groepsinterviews genoemd zijn.

2.1 VERZAMELING GEGEVENS

De participatiecijfers van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn verzameld door de campussen te vragen een schatting te maken aan de hand van een door ons opgestelde instructie. In deze instructie is uitleg gegeven over het begrip niet-westerse migratieachtergrond en hoe deze te bepalen middels de voor- en achternamen van studenten.¹⁸ Uit vooronderzoek is namelijk gebleken dat het in praktijk niet haalbaar was om de registratiebestanden van DUO te gebruiken om de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond te achterhalen.

In de praktijk bleek ook deze inventarisatiemethode aan de hand van voor- en achternamen van de studenten niet op alle campussen haalbaar. Voor de campussen waar geen participatiecijfers konden worden opgehaald is tijdens de groepsinterviews om een (globale) schatting gevraagd.

2.2 PARTICIPATIECIJFERS

Campussen ingedeeld in drie clusters

Op basis van de opgehaalde inventarisatiecijfers en de schattingen gegeven in de groepsinterviews voor elk van de campussen geeft tabel 2.1 een geaggregeerd overzicht van de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op 8 van de 10 campussen.¹⁹ Voorsortierend op de analyse en het vergelijk met de beschikbare benchmarks zijn de campussen opgedeeld in drie technische clusters. Zo vormen:

- de campussen op het gebied van IT, cybersecurity en digitalisering het ICT-cluster
- de campussen gericht op agrifood, levensmiddelentechnologie en hippische innovatie het groencluster

¹⁸ Deze instructie kan gevonden worden in bijlage 2.

¹⁹ Zoals gezegd was de IT & Security Campus in Den Haag ten tijde van dit onderzoek bezig met een heroriëntatie zodat zij in deze inventarisatie niet meegenomen zijn. En bevond het Maritiem Onderwijs Innovatie Centrum in Schiedam zich nog in de opbouwfase waardoor alleen het LLO-aanbod in dit onderzoek meegenomen is.

- de industriële en technische campussen het cluster techniek en industrie.

Wij kiezen voor het clusteren omdat (1) dit aansluit bij de onderwijshoofdgroepen die zijn gebruikt voor de benchmarks en (2) de (globale) schattingen van de participatiecijfers als indicaties gezien moeten worden en dit het niet toelaat om gegevens van individuele campussen te presenteren.

Benchmarks voor Zuid-Holland voor drie onderwijshoofdgroepen

Om het percentage studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op de campussen in perspectief te plaatsen hebben we een aantal benchmarks gegenereerd (zie bijlage 3). De benchmarks hebben betrekking op de drie onderwijshoofdgroepen binnen de SOI-2016²⁰ die het beste aansluiten bij de technische clusters en het opleidingsaanbod van de campussen (zie ook tabel 1.1). Het gaat dan om de onderwijshoofdgroepen (1) *Informatica*, (2) *Techniek, industrie en bouwkunde* en (3) *Landbouw, diergeneeskunde en -verzorging* die aansluiten bij respectievelijk de technische clusters ICT, techniek en industrie, en groen. Per onderwijshoofdgroep is vervolgens nog een verfijning naar mbo en hbo aangebracht.²¹ De benchmarks van het percentage mbo- of hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in de provincie Zuid-Holland voor ieder van de drie onderwijshoofdgroepen zijn te vinden in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op de 9 ondervraagde mbo- en hbo-campussen (globale schattingen) en benchmarks voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, naar onderwijshoofdgroep, naar opleidingsniveau, studiejaar 2018/2019

Cluster	Mbo		Hbo	
	Participatiecijfers	Benchmark	Participatiecijfers	Benchmark
<i>ICT</i>	40-50%	48%	35-40%	36%
<i>Groen</i>	5-15%	6%	5-10%	6%
<i>Techniek en industrie</i>	13-30%	27%	15-25%	25%

Bron: De percentages m.b.t. de participatie zijn verzameld door middel van een uitvraag onder de campussen, alsook tijdens de groepsinterviews. Zie paragraaf 2.1 voor een beschrijving van de verzamelingsmethode. De benchmarks zijn eigen berekeningen SEOR op basis van CBS statline, thema onderwijs.

Toelichting: Voor de benchmarks hebben we gebruikgemaakt van openbare CBS gegevens, waarbij we aannemen dat iedere campus studenten aantrekt vanuit een studentenpopulatie die is samengesteld zoals de studentenpopulatie van Zuid-Holland. Vervolgens wordt aan de hand van het relatieve verschil in opleidingsrichting tussen migratieachtergronden een benchmark gegenereerd voor het verwachte aandeel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, per onderwijshoofdgroep en opleidingsniveau.

Op de campussen ligt de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op het niveau van de benchmarks

Uit tabel 2.1 valt af te lezen dat een mbo-opleiding in de provincie Zuid-Holland met als richting informatica naar schatting voor 48% uit studenten met een niet-westerse migratieachtergrond bestaat, terwijl een hbo-opleiding voor 36% uit studenten met een niet-westerse migratieachtergrond bestaat. De participatiecijfers op de campussen in het ICT cluster laten zien dat van studenten aan de mbo-opleidingen ongeveer 40-50% een niet-westerse migratieachtergrond heeft, terwijl dit percentage iets lager ligt op het hbo met 35-40%. De

²⁰ De Standaard Onderwijsindeling (SOI) is gebaseerd op de 'International Standard Classification of Education', een internationale standaard classificatie van opleidingen van de UNESCO. Voor verdere uitleg wordt verwezen naar <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/classificaties/onderwijs-en-beroepen/standaard-onderwijsindeling--soi--/standaard-onderwijsindeling-2016>.

²¹ De benchmark die we hebben geconstrueerd houdt rekening met zowel de relatieve grootte van de groep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond binnen de studentenpopulatie in Zuid-Holland, alsook met het relatieve verschil in gekozen studierichting tussen studenten met verschillende migratieachtergronden. Voor een toelichting wordt verwezen naar bijlage 3.

participatiecijfers van deze groep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond komen dus overeen met de door ons geconstrueerde benchmarks. Zetten we de participatiecijfers voor de clusters groen, en techniek en industrie af tegen de benchmarks dan kan eenzelfde conclusie worden getrokken.

Participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is op de campussen in het ICT-cluster flink groter dan op de campussen in het techniek en industrie cluster, en is het laagst in het groen cluster

Verder kan gesteld worden dat de percentages studenten met een niet-westerse migratieachtergrond beduidend hoger liggen op de campussen binnen het ICT cluster dan binnen respectievelijk het techniek en industrie cluster en het groen cluster. Ook liggen de percentages studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hoger op het mbo dan op het hbo. Zoals hierboven aangegeven komen deze bevindingen overeen met de benchmarks.

2.3 VERKLARINGEN UIT DE LITERATUUR

Welke verklaringen geeft de literatuur voor de verschillende participatiecijfers van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond? De literatuur richt zich op studiekeuzemotieven en de invloeden vanuit verschillende actoren binnen het sociale netwerk van de studenten. Het literatuuronderzoek wijst op de volgende mogelijke verklaringen voor de verschillen in participatiecijfers tussen de onderwijsrichtingen en -niveaus:

- Arbeidsmarktperspectieven
- Beroepsimago en beroepsstatus
- Het sociale netwerk (ouders, familie en docenten)
- Door-, uit- en instroom hbo

Het merendeel van de onderzoeken naar de studiekeuze van jongeren met een migratieachtergrond is gericht op de instroom in het mbo. Op basis van een drietal onderzoeken trekken wij de conclusie dat dezelfde factoren een rol spelen bij de instroom in het hbo.²² Factoren die specifiek een rol spelen bij de hbo-studiekeuze zullen afzonderlijk worden benoemd. Daarnaast worden de participatiecijfers op een campus (boekhoudkundig) bepaald door zowel de instroom, waar de studiekeuze een belangrijke rol speelt, alsook de vroegtijdige uitstroom, waar studiesuccesfactoren een rol spelen. Hier is de keuze gemaakt ons primair te richten op de studiekeuzemotieven en daarmee de rol van instroom op de participatiecijfers omdat er veel overlappende factoren zijn en de studiekeuze zelf een belangrijke rol speelt in het studiesucces. Ook in de groepsinterviews heeft de focus gelegen op de instroom van de studenten.

We beschrijven hieronder achtereenvolgens de context waarin studiekeuzes tot stand komen (studiekeuzemodellen, het proces, actoren), studiekeuzemotieven en de (f)actoren die daar een invloed op hebben.

De context

We beginnen met een beschrijving van de studiekeuze, het studiekeuzeproces en een overzicht van studiekeuzemodellen. In dit onderzoek staat de studiekeuze centraal en deze betreft in de meeste gevallen de keuze die gemaakt wordt aan het einde van het voortgezet onderwijs, of aan het einde van de mbo-opleiding

²² Wolff, R.P. (2013). *Presteren op vreemde bodem: Een onderzoek naar sociale hulpbronnen en de leeromgeving als studiesuccesfactoren voor niet-westerse allochtone studenten in het Nederlandse hoger onderwijs (1997-2010)*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Nouta, J., Nessar, A. & Van der Rijst, R. (2012). *Een analyse van de studiekeuze van aspirantstudenten van allochtone afkomst: status, familie en utiliteit als kernthema's*. Tijdschrift voor Hoger Onderwijs, 30, 45-59.

Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W. & De Metsenaere, M. (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs*. Brussel/ Leuven: Vrije Universiteit Brussel/Katholieke Universiteit Leuven.

in het geval er wordt doorgestroomd naar het hbo. De studiekeuze, waarbij de richting en het niveau bepalend zijn voor de participatie op de campussen, wordt grofweg bepaald door drie vragen:

- wat zijn de competenties van de aspirant-student,
- waar liggen zijn of haar interesses (preferenties), en
- wat is het arbeidsmarktperspectief van de opleidingsrichting?

Het antwoord op deze drie vragen verandert over de tijd en komt tot stand in samenhang met persoonlijke kenmerken van de student en met contextuele factoren. De studiekeuze kan dan ook als een proces worden beschouwd dat vaak al op jonge leeftijd begint en die in het teken staat van het ontwikkelen en ontdekken van de competenties en preferenties voor opleidings- en beroepsrichtingen. De sociale omgeving (waarvan ouders, familie, leeftijdsgenoten de belangrijkste actoren zijn) speelt een belangrijke rol door hun invloed op dit proces. In de vorming en uiteindelijke keuze spelen ook informatievoorzieningen, beroeps- en studiekeuzetesten en loopbaanoriëntatiebegeleiding een rol.

Naast dit continue vormingsproces zijn er in het studiekeuzep proces ook een aantal (institutionele) momenten die een grote invloed hebben op de uiteindelijke keuzemogelijkheden bij de studiekeuze. Zo wordt op basis van het schooladvies aan het einde van het basisonderwijs al een sterke voorselectie gemaakt naar de uiteindelijke keuze tussen het mbo of hbo. Daarnaast speelt de profielkeuze een belangrijke rol omdat het aantal opleidingsrichtingen door deze keuze sterk wordt beperkt. Zo blijkt bijvoorbeeld dat de profielkeuze op het vmbo en de opleidingsrichting op het mbo in drie kwart van de gevallen overeenkomen.²³ Zowel het schooladvies als de profielkeuze leiden dus tot een bepaalde 'padafhankelijkheid' doordat het de keuzemogelijkheden tussen opleidingsniveaus en opleidingsrichtingen beperkt.²⁴

Studiekeuzemodellen²⁵

Om dit complexe proces te bestuderen zijn er tal van studiekeuzemodellen ontwikkeld. Deze modellen kunnen worden ingedeeld naar drie typen; het economische model, het statusverwervingsmodel en de sociaal-cognitieve carriëretheorie. In economische modellen baseren studenten hun studiekeuze op de (financiële) kosten en (financiële) baten van de opleiding. De baten zijn te vinden in het (verhoogd) arbeidsinkomen en worden bepaald door het beeld van toekomstige sectorale lonen.²⁶ De kosten bestaan uit opportuïteitskosten (de kosten van niet werken), inspanningskosten en de financiële uitgaven aan de opleiding. Dit model is gebaseerd op de menselijk kapitaal theorie die de studiekeuze beschouwt als een investeringsbeslissing waarbij met rationale beslissingen een studiekeuze wordt gemaakt die het 'nut' maximaliseert.²⁷ Op basis van hun preferenties wegen studenten de toekomstige baten en lasten van de opleiding, en afhankelijk van hun tijds- en risicovoorkeur maken zij een weloverwogen studiekeuze. Onder volledige informatie voorziet het economische model dan ook een keuze die sterk afhangt van de arbeidsmarktperspectieven behorende bij de opleidingsrichting. Arbeidsmarktinformatie speelt vanzelfsprekend een belangrijke (faciliterende) rol. In het economische model hebben

²³ Neuvel, J. & van Esch, W. (2010). *Opleidingsniveau en beroepsrichting in de doorstroom van vmbo naar mbo: keuzes en gevolgen voor de schoolloopbaan*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

²⁴ De Onderwijsraad waarschuwt voor deze padafhankelijkheid in het Nederlands onderwijsstelsel. Voor meer informatie wordt verwezen naar De Onderwijsraad (2019). *Doorgesloten differentiatie in het onderwijsstelsel. Stand van educatief Nederland 2019*. Den Haag.

²⁵ Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar: Fouarge, D., Kühn-Nehlen, A. & Mommers, A. (2016). *Studiekeuze en arbeidsmarkt: literatuurstudie*. Maastricht: Researchcentrum voor onderwijs en arbeidsmarkt (ROA).

²⁶ Naast het verwachte gemiddelde loon per opleidingsrichting speelt de spreiding van het loon ook mee in de beslissing blijkt uit onderzoek. Zie ook Ruder, A., & Van Noy, M. (2014). *The influence of labor market outcomes data on major choice: Evidence from a survey experiment*. John J. Heldrich Center for Workforce Development.

²⁷ Becker, G.S. (1975). *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. New York: National Bureau of Economic Research.

achtergrondkenmerken, zoals de migratieachtergrond en het welvaartsniveau van de ouders, invloed op de studiekeuze doordat deze onder meer samenhangen met de beschikbare arbeidsmarktinformatie van een student.

Naast het economische model is er het statusverwervingsmodel, of sociologisch model. In het klassieke statusverwervingsmodel staat de intergenerationale overdracht van status centraal en bepaalt het beroep en het welvaartsniveau van de ouder, voornamelijk via de opleidingskeuze van het kind, het uiteindelijke beroep en daarmee de status van het kind.²⁸ De (sociaaleconomische) status wordt in deze modellen bepaald door het beroepsprestige. Dit model beschouwt de studiekeuze als het eindproduct van een proces waarin individuele factoren gedurende de levensloop interacteren met de sociale omgeving. Dat intergenerationale overdracht van (beroeps)status van belang is in Nederland blijkt wel uit het gegeven dat 30% van de jongens een technische opleiding volgt als de vader een achtergrond in de techniek heeft. Dit percentage loopt zelfs op tot 40% met een achtergrond in de landbouw. Bij meisjes speelt de moeder een wat beperktere rol, zij kiezen in 18% van de gevallen voor eenzelfde opleidingsrichting als hun moeder.²⁹

Het derde type model, afkomstig van de sociaal-cognitieve carrièretheorie (SCCT)³⁰, stelt dat kinderen nog onvoldoende besef hebben van hun capaciteit en (school)loopbaanmogelijkheden doordat zij nog onvoldoende ervaring hebben opgebouwd. Dit leidt ertoe dat de (carrière)doelen nog erg veranderlijk zijn op deze leeftijd en onderhevig zijn aan sociale druk. De interesses en doelen van kinderen worden steeds stabielier naarmate zij door succes- en faalervaringen hun eigen competenties beter leren kennen. Volgens dit model zijn persoonlijke ervaringen van grote invloed op het ontstaan van beroepswensen en daarmee dus indirect op de studiekeuze. Ook spelen stereotypen een rol in het tot stand komen van (carrière)doelen. Gedragsvoorbeelden binnen deze theorie zijn dat kinderen geneigd zijn zich in hun (school)loopbaanmogelijkheden te beperken tot de banen die familieleden hebben, en dat zij veelal doelen stellen die aansluiten bij de normen rondom hun gender of binnen hun sociale omgeving.

De Theorie van Gottfredson³¹ is in deze ook interessant. Deze theorie stelt dat de uiteindelijke keuze voor een bepaalde (school)loopbaan het beste kan worden omschreven als een eliminatieproces op basis van het zelfbeeld en de haalbaarheid. Het idee is dat kinderen naarmate ze ouder worden steeds meer beroepen elimineren vanuit een lijst met alle mogelijke beroepen. Welke beroepen afvallen wordt bepaald door wat vanuit de sociale omgeving als acceptabel wordt gezien, belangrijke begrenzendende factoren daarbij zijn de geslachtsrol, het beroepsprestige en de onderwijsinvestering. Beroepen onder een bepaald statusniveau vallen af, evenals beroepen boven een (onhaalbaar) statusniveau.

Hieronder bespreken we achtereenvolgens de belangrijkste (f)actoren die invloed hebben op de studiekeuze en daarmee mogelijke verklaringen vormen voor de participatiecijfers in de verschillende clusters van campussen.

Leerlingen met een migratieachtergrond kiezen in mindere mate voor 'werkzekere' opleidingsrichtingen, hierbij kan een achterstand in het gebruiken en/of ontvangen van arbeidsmarktinformatie een rol spelen

Een gemeenschappelijke factor tussen het opleidingsaanbod op de campussen is dat het om beroepsopleidingen gaat met goede arbeidsmarktperspectieven. Echter blijkt dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond minder vaak *kiezen* voor opleidingen met een hoog baanpotentieel dan

²⁸ Blau, P. & Duncan, D. (1967). *The American occupational structure*. Wiley, New York.

²⁹ Traag, T. & Sierman, C. (2011), *Zo vader zo zoon, zo moeder zo dochter? Een onderzoek naar de intergenerationale overdracht van onderwijsniveau en -richting*. Sociaaleconomische trends, 4, 26-29.

³⁰ Lent, R. W., Hackett, G., & Brown, S. D. (1999). *A social cognitive view of school-to-work transition*. The career development quarterly, 47(4), 297-311.

³¹ Voor een beschrijving van deze theorie wordt verwezen naar Adlouni, K. & Hermsen, F. (2009). *Het betere werk. Beroepsbeelden van allochtone leerlingen*. Almelo: Variya.

studenten zonder migratieachtergrond. Mogelijk komt dit doordat zij hun keuzes minder baseren op arbeidsmarktperspectieven en/of dat zij minder arbeidsmarktinformatie ontvangen. Uit onderzoek blijkt dat jongeren, ongeacht hun achtergrond, hun studiekeuze allereerst motiveren vanuit hun eigen interesse; arbeidsmarktperspectieven spelen in de studiekeuze van alle jongeren een ondergeschikte rol. Tegelijkertijd *oriënteren* jongeren met een migratieachtergrond zich minder op de arbeidsmarktperspectieven van een opleiding in vergelijking met jongeren met een Nederlandse achtergrond.³² In een ander onderzoek geven jongeren aan dat arbeidsmarktperspectieven op de derde plek staan bij het maken van hun studiekeuze, achter 'wat vind ik leuk' en 'wat kan ik'. Bij twijfel tussen twee studies kan arbeidsmarktinformatie daarentegen wel een doorslaggevende rol spelen.³³

Ondanks de ondergeschikte rol van arbeidsmarktinformatie in het studiekeuzeproces, zijn er wel aanwijzingen dat jongeren uit lagere milieus, waar jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn, gevoeliger zijn voor arbeidsmarktinformatie en dat dit mogelijk komt door een informatieachterstand.³⁴ Dit zou enerzijds een verklaring kunnen geven voor de lagere gemiddelde participatie van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond over alle campussen genomen, maar tegelijkertijd is dit geen verklaring voor het gegeven dat de ICT-opleidingen wel hoge participatiecijfers kennen en de opleidingen binnen de clusters techniek en industrie, en groen te maken hebben met lagere participatiegraden.

Beroepsstatus en beroepsimago zijn belangrijke factoren voor jongeren met een migratieachtergrond, en de beeldvorming van een beroep is sterk afhankelijk van de sociale omgeving

De status van een beroep en de mogelijkheid om daarmee te klimmen op de maatschappelijke ladder blijkt, onder aanmoediging van ouders, een belangrijke factor te zijn voor jongeren met een migratieachtergrond. De beroepen in de technische en groene opleidingsrichtingen van de MRDH-campussen genieten een lage status onder jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en hun sociale omgeving, en worden daardoor minder gekozen. Het imago van de beroepen in de techniek en groene sector, en de onbekendheid met de sectoren speelt hierin een rol.

Er zijn aanwijzingen dat voor jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond de status van het beroep zwaar weegt, zwaarder dan bij jongeren met een Nederlandse achtergrond die vaker vanuit hun persoonlijke interesse kiezen.³⁵ Jongeren met een migratieachtergrond worden daarnaast door hun ouders sterk aangemoedigd om het 'beter' te doen dan zij.³⁶ De ouders van deze jongeren zijn vaker laaggeschoold en hebben laaggeschoold werk en willen dat hun kinderen hoger op de maatschappelijke ladder komen dan zij. Dit fenomeen speelt meer bij leerlingen met een migratieachtergrond en kan worden verklaard doordat ouders met een migratieachtergrond hoge verwachtingen hebben van hun kinderen.³⁷

³² Klooster, E., De Winter-Koçak, S., Day, M. & Jonkman, H. (2017). *Gedeelde toekomst. Toekomstoriëntatie van Nederlandse (migranten)jongeren*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

³³ Fouarge, D., Künn-Nelen, A. & Punt, D. (2017). *De rol van arbeidsmarktinformatie in de opleidingskeuze van mbo'ers*. (ROA Reports; No. 009). Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.

³⁴ Hoxby, C., & Turner, S. (2013). *Expanding college opportunities for high-achieving, low income students*. Stanford Institute for Economic Policy Research Discussion Paper, (12-014).

Wiswall, M., & Zafar, B. (2015b). *How do college students respond to public information about earnings?* Journal of Human Capital, 9(2), 117-169

³⁵ Timmer, A. (2011). *Hoe verloopt het studiekeuzeproces en welke factoren daarin zijn van belang voor studiesucces?* Delft: Onderwijs & Studentenzaken TU Delft.

³⁶ De Jong, M. & Nelis, H. (2018). *Help, onze school is gekleurd! De toekomst begint in het onderwijs*. Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar.

³⁷ Dit volgt uit de 'immigrant optimism hypothesis' die stelt dat ouders die zijn geëmigreerd hoge verwachtingen hebben van hun kinderen en dat deze ouders het onderwijs als de manier zien om hogerop te geraken. Zo stimuleren zij het behalen van een zo

Jongeren met een migratieachtergrond weten welke beroepen een hoge status genieten binnen hun sociale omgeving en dit beïnvloedt dan ook sterk hun keuze om een opleiding te kiezen in deze beroepsrichting. Voor één derde van deze jongeren is het argument 'status' zelfs belangrijker dan het arbeidsmarktperspectief van deze beroepsgroep.³⁸ De status van een beroep wordt mede bepaald door de status van dat beroep in het land van herkomst.³⁹

Naast de sociale status van het beroep speelt het beroepsimago ook een rol. Het imago van een beroep bestaat uit een identificatie-aspect ('je hebt er iets mee') en een associatie-aspect ('waar breng je het beroep mee in verband').⁴⁰ De status van een beroep(sopleiding) is veelal een uitwerking van waar het beroep of de sector mee wordt geassocieerd. Het kan bij dit soort associaties gaan om zaken als 'een goedbetaald beroep', 'een gevaarlijk beroep' of 'in dit beroep moet je met je handen werken'. Dit soort associaties werken door in de interesse voor een beroep en de uiteindelijke studiekeuze.

Naar de rol van het beroepsimago in de keuze voor technische en groene beroepen is veel onderzoek gedaan. Zo blijkt dat ouders van jongeren met een migratieachtergrond een minder positief beeld hebben van de technieksector dan ouders met een Nederlandse achtergrond. Ze associëren technisch werk met vuile handen en vinden het gevaarlijk en zwaar werk, ook vinden ze dat je er veel harder moet werken dan met een kantoorbaan. Ook blijkt dat ouders van jongeren met een migratieachtergrond vaak niet weten hoe breed de technieksector is en dat zij een te negatief beeld hebben over de arbeidsmarktomstandigheden van een beroep in de technische sector.⁴¹ Het beeld dat de ouders hebben over een beroep of sector werkt door in de beeldvorming van hun kinderen. Zo blijkt bijvoorbeeld dat studenten met een migratieachtergrond technische beroepen een lagere status toedichten dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Zij zijn het vaker met de stelling eens dat er wordt neergekeken op technisch werk.⁴²

Deze imagoproblemen spelen ook een rol in het groene onderwijs. Zo wordt de maatschappelijke status van beroepen in de groene sector als laag gezien.⁴³ Ook worden de arbeidsmarktperspectieven in deze sector als laag ingeschat, wordt groen onderwijs vooral geassocieerd met 'het worden van boer', ontbreekt het er aan carrièreperspectieven en wordt het gezien als 'zwaar werk voor weinig geld'. Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond geven ook aan dat een keuze voor groen onderwijs niet 'serieus genomen zou worden' door familie en vrienden.⁴⁴ Hierbij moet worden opgemerkt dat bij deze imagoproblemen ook sterk meespeelt dat deze studenten en hun ouders beperkt bekend zijn met de beroepen in de sectoren landbouw, tuinbouw en techniek. Zo is 64% van de ouders met een migratieachtergrond onbekend met het beroepenveld in de groene sector en 33% een beetje bekend, terwijl 35% aangeeft onbekend te zijn met beroepen in de techniek

hoog mogelijk onderwijsniveau alsook het kiezen van een richting met maatschappelijke status. Zie ook Kao, G. & Tienda, M. (1995). *Optimism and achievement: the educational performance of immigrant youth*. *Social science quarterly*, 76, 1-19.

³⁸ Adlouni, K. & Hermsen, F. (2009). *Het betere werk. Beroepsbeelden van allochtone leerlingen*. Almelo: Variya.

³⁹ Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W. & De Metsenaere, M. (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs*. Brussel/Leuven: Vrije Universiteit Brussel/Katholieke Universiteit Leuven.

⁴⁰ De Koning, J., Gelderblom, A., Gravesteijn, J., Gielens, L., Sewdas, K. (2010). *Impulsen voor techniek door imagoverbetering en talentherkenning*. Rotterdam: SEOR.

⁴¹ De Vleeschouwer, E., Wiemers, S., Zandvliet, K. (2020). *Kiezen voor technisch vmbo: de rol van ouders en hun beeld van techniek*. Rotterdam: SEOR.

⁴² De Koning, J., Gelderblom, A., & Gravesteijn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeproces van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. Rotterdam: SEOR.

⁴³ Van den Bulk, L. (2011). *Later kan ik altijd nog worden wat ik wil. Statusbeleving, eigenwaarde en toekomstbeeld van jongeren in het voortgezet onderwijs (proefschrift)*. Antwerpen/Apeldoorn: GarantUitgevers.

⁴⁴ De Raad voor het Landelijk Gebied (2009). *Kleur bekennen. Advies over de noodzaak van culturele diversiteit in het groene onderwijs en op de groene arbeidsmarkt*. Utrecht.

en is 51% daar een beetje mee bekend.⁴⁵ Ouders met een migratieachtergrond geven ook aan behoefte te hebben aan een betere informatievoorziening.⁴⁶ Onbekendheid met de sector lijkt dus ook zeker een rol te spelen in het in stand houden van het beroepsimago in deze sectoren.

Verder kan over het algemeen gesteld worden dat ouders van studenten met een migratieachtergrond hun voorkeur geven aan kantoorfuncties en witte boordenwerk, denk daarbij aan opleidingen als economie, handel, recht of geneeskunde, omdat zij deze beroepen associëren met 'goedbetaald', 'schoon' en 'licht' werk en omdat zij het een hoge status toedichten. Als we vervolgens naar de beroepenvelden kijken op de campussen is het onderscheid tussen beroepen in de ICT-sector (witte boordenwerk) en de technische en groene sector (blauwe boordenwerk) snel gemaakt en kan deze voorkeur mogelijk verklaren waarom studenten met een migratieachtergrond wel sterk vertegenwoordigd zijn op de ICT-opleidingen.

Jongeren met een migratieachtergrond hebben een voorkeur voor BOL-opleidingen doordat zij graag willen doorleren en BOL daarmee wordt geassocieerd, en door mogelijke stagediscriminatie bij BBL-opleidingen

Het aanbieden van BOL- of BBL-opleidingen kan een mogelijke verklaring zijn voor de participatiecijfers op de campus omdat jongeren met een migratieachtergrond een voorkeur hebben voor BOL-opleidingen vanuit de gedachte dat zij daarmee naar het hbo kunnen doorstromen, maar ook doordat stagediscriminatie door werkgevers mogelijk een afschrikkend effect heeft op het kiezen van BBL-opleidingen.

De 'immigrant optimism hypothesis' (zie ook voetnoot 37) stelt dat ouders die zijn geëmigreerd hoge verwachtingen hebben van hun kinderen en dat deze ouders het onderwijs als de manier zien om hogerop te geraken. Zo stimuleren zij het behalen van een zo hoog mogelijk onderwijsniveau. Deze hoge verwachtingen spelen mogelijk ook een rol bij de keuze tussen BOL- en BBL-opleidingen. Zo blijkt namelijk uit onderzoek dat 60% van de ouders met een migratieachtergrond het liefst ziet dat hun kind een BOL-opleiding doet, tegenover 40% van de ouders met een Nederlandse achtergrond. Deze voorkeur heeft er mogelijk mee te maken dat ouders met een migratieachtergrond willen dat hun kind langer doorstudeert en dat zij BOL-opleidingen daarmee associëren. Een soortgelijk beeld ontstaat wanneer leerlingen wordt gevraagd wat het motief is dat zij een BOL-opleiding kiezen. Zo blijkt namelijk dat BOL-leerlingen met een migratieachtergrond veel vaker dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond aangeven dat zij na het mbo door willen stromen naar het hbo, en dat dit zowel voor technische als economische opleidingen geldt.⁴⁷

Een andere mogelijke verklaring voor de voorkeur voor BOL-opleidingen is doordat stagediscriminatie bij werkgevers een afschrikkend effect heeft op leerlingen met een migratieachtergrond om een BBL-opleiding te doen. Uit onderzoek naar jongeren met een migratieachtergrond en hun keuze voor techniek blijkt bijvoorbeeld dat deze groep aangeeft te maken te hebben met discriminatie op de stageplek.⁴⁸ Ook blijkt dat jongeren met een migratieachtergrond, na controle voor allerlei achtergrondkenmerken, een dubbel zo hoge kans hebben op minimaal vier keer te moeten solliciteren naar een stageplek dan jongeren met een Nederlandse migratieachtergrond.⁴⁹

⁴⁵ Kuijpers, M. & Meijers, F. (2009). *Beroepsbeelden, wensen en voorkeuren van allochtone ouders*. Utrecht: FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling.

⁴⁶ Adlouni, K. & Hermsen, F. (2009). *Het betere werk. Beroepsbeelden van allochtone leerlingen*. Almelo: Variya.

⁴⁷ De Koning, J., Gelderblom, A. & Gravesteyn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeproces van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. Rotterdam: SEOR.

⁴⁸ Youngworks (2021). *Jongeren met een migratieachtergrond en hun keuze voor techniek*. Amsterdam.

⁴⁹ ROA (2018). *Factsheet: MBO Stages en de migratieachtergrond van studenten*. Maastricht: Maastricht University.

Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond hebben een achterstand in het ontvangen van ondersteuning en advies, het bredere netwerk blijkt veelal niet in staat deze achterstand te compenseren

Het sociale netwerk van een jongere, waarvan ouders, familie, leeftijdsgenoten en docenten de belangrijkste actoren zijn, speelt een belangrijke rol in het studiekeuzeproces. Het sociale netwerk beïnvloedt de ontwikkeling en ontdekking van de competenties en preferenties waarop de studiekeuze wordt gemaakt. Vanuit het sociale netwerk is de rol van ouders het belangrijkste onder alle jongeren, maar belangrijker onder jongeren met een migratieachtergrond.⁵⁰ De ouders hebben een voorname rol in de ontdekking welk beroep en welke opleiding het beste bij de jongere past. Ouders hebben deze prominente rol onder andere doordat jongeren denken dat hun ouders hen het beste kennen en omdat ouders goed uit kunnen leggen wat hun kinderen leuk vinden en waar zij goed in zijn.⁵¹ Daarnaast is in de vorige paragraaf de rol van ouders in de beeldvorming van het beroepsimago en de beroepsstatus al aan bod gekomen.

De mate waarin ouders hulp en ondersteuning (kunnen) bieden in het studiekeuzeproces is veelal lager bij ouders met een migratieachtergrond, en lijkt vooral een sociaaleconomisch en niet persé een culture oorzaak te hebben.⁵² Toch blijft het een gegeven dat jongeren met een migratieachtergrond hier meer last van hebben doordat zij gemiddeld genomen vaker tot gezinnen van lage sociaaleconomische status behoren. Uit ander onderzoek blijkt dat een ander probleem, dat vooral bij jongeren met een migratieachtergrond speelt, is dat ouders die de Nederlandse taal maar beperkt beheersen minder goed in staat zijn te helpen bij het maken van de studiekeuze. Ook de mate van kennis over de keuzemogelijkheden en van het onderwijssysteem is van belang voor de kwaliteit van het advies en is veelal lager bij ouders met een migratieachtergrond.⁵³ Ondanks de gelijke belangstelling van ouders voor hun kinderen⁵⁴ zorgt gebrekkige kennis van de Nederlandse taal en het Nederlands onderwijssysteem er dus voor dat jongeren met een migratieachtergrond een achterstand hebben in de ondersteuning tijdens het studiekeuzeproces.

Voor jongeren met een migratieachtergrond geldt dat zij de informatie- en ondersteuningsachterstand vanuit hun ouders dus zullen moeten compenseren met kennis elders in het gezin of binnen de familie, en dat zij daardoor meer zijn aangewezen op het bredere sociale netwerk.⁵⁵ Naast de familie spelen in dit bredere sociale netwerk docenten een belangrijke rol bij de studiekeuze van zowel studenten met en zonder migratieachtergrond.⁵⁶ Met name als er een goede persoonlijke band is tussen de leerling en de docent kan de docent een belangrijke rol in het studiekeuzeproces vervullen. Echter blijkt dat jongeren met een migratieachtergrond minder vaak het gesprek aangaan met hun docenten⁵⁷, mogelijk doordat zij zich soms

⁵⁰ De Koning, J., Gelderblom, A. & Gravesteyn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeproces van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. Rotterdam: SEOR.

⁵¹ Oomen, A. (2016). *Parental involvement in career education and guidance in secondary education*. Journal of the National Institute for Career Education and Counselling, 37(1), 39–46.

⁵² Dillingh, R. & Zumbuehl, M. (2020). *Ongelijkheid van het jonge kind*. CPB notitie.

⁵³ De Koning, J., Gelderblom, A. & Gravesteyn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeproces van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. Rotterdam: SEOR.

⁵⁴ Van Esch, W. (2011). *De kleur van het middelbaar beroepsonderwijs. Een overzichtsstudie naar allochtonen in het mbo*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

⁵⁵ Crul, M. (2000). *De sleutel tot succes: over hulp, keuzes en kansen in de schoolloopbanen van Turkse en Marokkaanse jongeren van de tweede generatie*. Amsterdam: Het Spinhuis.

⁵⁶ Groeneveld, M. & Van Steensel, K. (2009). *Kenmerkend vmbo. Een vergelijkend onderzoek naar de kenmerken van vmboleerlingen en de generatie Einstein*. Hilversum: Hiteq.

⁵⁷ Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W. & De Metsenaere, M. (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs*. Brussel/ Leuven: Vrije Universiteit Brussel/Katholieke Universiteit Leuven.

niet gehoord voelen⁵⁸. Docenten zijn dus minder in staat om het gebrek aan kennis binnen de familie te compenseren voor jongeren met een migratieachtergrond. Daarnaast blijkt dat docenten minder vaak een schooladvies geven in de richting van techniek/exacte vakken aan leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond, mogelijk omdat zij de capaciteiten van deze leerlingen onderschatten.⁵⁹

Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond ondervinden formele en informele obstakels in hun toegang tot het hbo

Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond ondervinden formele en informele obstakels in de toegang tot het hbo. Zo maken zij relatief vaak gebruik van de mbo-hbo doorstroom mogelijkheid, maar wordt er in afnemende mate gebruik gemaakt van deze route. Daarnaast hebben jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond minder studiesucces op het hbo en vallen zij vaker uit.

Tot dusver is de keuze van het onderwijsniveau, ongeacht de studierichting, buiten beschouwing gelaten. Toch zijn studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ondervertegenwoordigd op het hbo (en oververtegenwoordigd op het mbo). Hier spelen zowel formele als informele obstakels een rol.⁶⁰ Dit kan verklaard worden doordat jongeren met een migratieachtergrond in veel mindere mate een havo- of vwo-diploma behalen (formele obstakels).⁶¹ Mede hierdoor zijn studenten met een migratieachtergrond veel vaker 'stapelaars', zij behalen eerst een mbo-diploma voordat zij aan een hbo-opleiding starten. Een belangrijke kanttekening is echter dat uit recent onderzoek blijkt dat de doorstroom van het mbo naar het hbo aan het afnemen is en dat dit voornamelijk mbo'ers met een migratieachtergrond treft. De afnemende doorstroom lijkt voornamelijk in verband te staan met leenaversie en komt het sterkst naar voren onder studenten met een migratieachtergrond of studenten van wie de ouders een laag opleidingsniveau en/of inkomen hebben. Ook de vraag vanuit de arbeidsmarkt speelt een belangrijkere rol in de keuze om door te studeren op het hbo omdat mbo-afgestudeerden de keuze hebben tussen werken en verder leren. Dit speelt voornamelijk een rol van betekenis bij mbo-afgestudeerden met een IT-achtergrond op niveau 4, waar veel vraag naar is.⁶²

Verder hebben studenten met een niet-westerse migratieachtergrond minder studiesucces op het hbo en vallen zij vaker uit dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Als oorzaak wordt onder meer genoemd een beperkte ouderbetrokkenheid en het maken van een verkeerde studiekeuze. Daarnaast speelt vaak bij jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond mee dat zij de eerste in de familie zijn die gaan studeren en dat zij hierdoor de benodigde ondersteuning missen. Jongeren met een migratieachtergrond vinden daarnaast ook minder aansluiting omdat zij weinig affiniteit hebben met de 'studentencultuur' binnen het hoger onderwijs. Deze oorzaken hangen ook sterk samen met de sociaaleconomische status van een jongere, ongeacht de migratieachtergrond.⁶³

⁵⁸ De Jong, M. & Nelis, H. (2018). *Help, onze school is gekleurd! De toekomst begint in het onderwijs*. Amsterdam: Nijgh en Van Ditmar.

⁵⁹ De Koning, J., Gelderblom, A. & Gravesteyn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeprocess van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. Rotterdam: SEOR.

⁶⁰ Voor een overzichtsstudie omtrent toegankelijkheid in het hbo wordt verwezen naar Elffers, L., van Diepen, M., Veraa, F., Vervoort, M. (2018). *Toegankelijkheid van het hbo: van complex vraagstuk naar handreiking voor de praktijk*. In opdracht van Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Amsterdam: Hogeschool Amsterdam, Lectoraat Beroepsonderwijs.

⁶¹ Inspectie van het Onderwijs (2018). *De staat van het onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

⁶² Van den Broek, A., Cuppen, J., Ramakers, C., Termorshuizen, T., Vroegh, T. (2020). *Dalende doorstroom mbo-hbo: waarom stroomt een steeds kleiner aandeel van de mbo-studenten door naar het hbo?*. Nijmegen: ResearchNed

⁶³ Badou, M. & de Winter-Koçak, S. (2020). *Schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

2.4 VERKLARINGEN UIT DE GROEPSINTERVIEWS

Voor de doelgroep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is in de interviews gevraagd naar mogelijke verklarende factoren voor de participatie van deze groep ten opzichte van andere sectoren en/of andere (locaties van) onderwijsinstellingen. Het ruwe onderzoeksmateriaal is door ons verwerkt en de mogelijke verklaringen zijn door ons opgedeeld in de volgende categorieën:

- onderwijsaanbod,
- demografische samenstelling en
- beroepsstatus en beroepsimago.

Voordat deze factoren aan de orde komen, bespreken we twee algemene punten die tijdens de interviews naar voren kwamen en relevant zijn voor het onderzoek.

Er geldt een algemeen arbeidsmarkttekort in de beroepen waarvoor de campussen opleiden

Het eerste punt dat veelvuldig gemaakt werd tijdens de groepsinterviews is dat de huidige en toekomstige (regionale) arbeidsmarkttekorten 'cultuur overstijgend' zijn. Dit punt werd over de gehele breedte van de campussen benoemd en lijkt dus naast een 'cultureel overstijgend' element ook een 'sector overstijgend' element te bevatten. Zo sprak een campusmanager in de IT-sector van een "schreeuwend tekort in de IT-sector waar we echt alle doelgroepen voor moeten gaan aanspreken", vertelde een andere respondent dat het in de groene sector "ook hard zoeken is naar mensen met een Nederlandse achtergrond" en ook voor de technische sector geldt dat "de vraag naar technische beroepen vanuit de arbeidsmarkt groter is dan het aanbod vanuit het onderwijssysteem". Daarbij gaf een deel van de campussen ook aan dat het zoeken naar meer inclusiviteit door een hogere participatie van meisjes een hogere prioriteit kent dan die van studenten met een migratieachtergrond. Op enkele onderwijsopleidingen zijn daarom specifieke acties gericht geweest op het aantrekken van meer meisjes, hetgeen volgens de respondenten effect heeft gehad.

Deel campussen heeft (nog) geen aparte vestiging

Het tweede algemene punt is dat het type campus dat hier centraal staat een (fysieke) plek is waar bedrijfsleven en onderwijs samenkomen. Echter hebben enkele van de campussen (nog) geen 'eigen' aparte locatie waarmee zij het samenkomen van studenten en bedrijfsleven faciliteren. In die gevallen dient (vooral nog) een onderwijsinstelling als campus. Daarnaast zijn er campussen die enkel de locatie faciliteren waar het onderwijs wordt gegeven, maar geen 'eigen' studenten hebben. In beide gevallen is de participatie op deze campussen zodoende een afspiegeling van de onderwijsinstellingen.

Het mbo-scholingsaanbod is een verklarende factor voor de mate van participatie van studenten met een migratieachtergrond die voornamelijk opleidingen op de lagere mbo-niveaus volgen

De specifieke samenstelling van het onderwijsaanbod lijkt op het mbo een rol van betekenis te spelen en als mogelijke verklaring te gelden voor de participatiecijfers. Zo wordt aangegeven dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn op de lagere mbo-niveaus. Dit speelt voornamelijk in de clusters groen, en techniek en industrie.

Als toelichting op de participatiecijfers wordt door het merendeel van mbo-vertegenwoordigers binnen het groene cluster en het techniek en industrie cluster aangegeven dat er veel variatie schuilgaat achter het gemiddelde participatiecijfer op het mbo. Zo blijkt dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond voornamelijk vertegenwoordigd zijn op niveau 1 en niveau 2 opleidingen. De niveau 4 opleidingen bestaan echter meer uit jongeren met een Nederlandse achtergrond op deze campussen.

Naast de aanwezige onderwijsniveaus op een campus is de aanwezigheid van BOL of BBL ook van belang. Er wordt aangegeven dat de BOL/BBL-keuze een bewuste keuze is die niet wordt beperkt door toelatingseisen. Enkele campussen gaven ook aan het onderwijsaanbod te gebruiken om bepaalde doelgroepen aan te trekken.

De demografische samenstelling in de nabijheid van de campus is, in combinatie met een beperkte reisafstand, een belangrijke verklarende factor

De locatie van de campus is een belangrijke factor in de participatiecijfers omdat de reisafstand van voornamelijk mbo-studenten beperkt is en er enkel bij specifieke beroepswensen wel verder gereisd wordt. In combinatie met de reisafstand is de lokale demografische samenstelling een belangrijke factor waardoor met name de campussen buiten de stedelijke agglomeraties van Rotterdam en Den Haag moeite hebben met het bereiken van de groep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

De reisafstand is overigens een beperkende factor voor zowel jongeren met een Nederlandse achtergrond als een migratieachtergrond, en vooral op de mbo's en in mindere mate op de hbo's. Tijdens één van de interviews werd toegelicht dat het mbo veel meer dan het hbo gericht is op de regio en daarom vanzelfsprekend meer van doen heeft met de plaatselijke populatie van studenten. Enkele campussen met een specifiek onderwijsaanbod gaven aan dat zij merkten dat de reisafstand significant hoger ligt dan op andere plekken in het onderwijs; "jongeren met een specifieke beroepswens zijn bereid om daar extra afstand voor af te leggen".

Het zijn dan ook vooral de campussen buiten de stedelijke agglomeraties die aangeven dat zij maar lastig studenten aantrekken vanuit de stedelijke gebieden waar toch het merendeel van deze doelgroep zich bevindt. Dat de lokale demografische samenstelling een factor is blijkt onder meer uit de observatie dat dezelfde opleiding in een stad als Den Haag een diversere samenstelling heeft in vergelijking met locaties in Delft of Zoetermeer. Hetzelfde geldt voor geïnterviewden die zicht hebben op meerdere locaties van hun onderwijsinstelling en aangeven dat de 'stedelijkere' locaties een veel diversere studentengroep hebben (het verschil in opleidingen daargelaten).

Eén van de campussen gaf aan een dependance geopend te hebben in de directe omgeving van de stad, waarbij identieke opleidingen worden aangeboden als die op de hoofdlocatie buiten de stad. De samenstelling op de dependance bleek veel diverser te zijn dan op de hoofdlocatie. Eén van de doelen van het openen van deze locatie was om de toegankelijkheid vanuit Rotterdam naar de hoofdlocatie te vergroten. Het bereiken van de doelgroep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond was geen doel op zich, maar een logisch gevolg van de demografische samenstelling in Rotterdam aldus de campus. Zonder harde bewijzen te hebben lijkt deze aanpak succesvol te zijn geweest in het bereiken van de doelgroep.

De beroepsstatus en het beroepsimago zijn een belangrijke factor in de studiekeuze van studenten met een migratieachtergrond, waarbij ook onbekendheid met de sector een rol speelt

De beroepsstatus en het beroepsimago spelen volgens de campussen een belangrijke rol omdat de instroom in de beroepsopleidingen wordt beïnvloed door het beeld van de beroepen waartoe deze opleiden. De voorkeur gaat, onder invloed van de ouders, uit naar de 'schone' opleidingen waarbij een beroep met status in het verlengde ligt. De clusters groen, en techniek en industrie hebben met stigma's van 'zwaar' en 'vies' werk te doen en deze zijn maar moeilijk te doorbreken, vooral onder studenten met een migratieachtergrond. Toch lijkt de onbekendheid met de sector wel mee te spelen in deze stigma's.

Uit de praktijk blijkt dat vooral de opleidingen in de clusters groen, en techniek en industrie met negatieve beroepsimago's te kampen hebben die relatief gezien slechter zijn onder studenten en ouders met een niet-westerse migratieachtergrond. Uit de interviews komt naar voren dat studenten met een migratieachtergrond beroepen in deze sectoren associëren met 'zwaar werk', 'vies werk', 'gevaarlijk werk', maar ook met beelden als 'productie', 'kas' en 'fabriek'. Dit soort beelden schrikken klaarblijkelijk erg af, ondanks de goede baanperspectieven. Dat deze stigma's relatief veel voorkomen bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond wordt door de meeste campussen verklaard doordat de eerste generatie (de ouders of grootouders) veel van dit toentertijd zware en gevaarlijke werk hebben gedaan en tegen hun kinderen zeggen dat ze hun best moeten doen op school om 'dit soort werk' niet te hoeven doen. De overlevering van deze beroepsbeelden werken dus sterk door in de instroom in de beroepsopleidingen.

De campussen die te kampen hebben met de negatieve beroepsbeelden geven unaniem aan dat het beroepsbeeld allang niet meer zo slecht is. Het beroepenveld is veelal innovatief en sterk veranderd door toedoen van zaken als digitalisering, robotisering en automatisering. Toch blijkt het bijstellen van dit beeld erg moeilijk en moeten studenten met een migratieachtergrond hierbij nog meer drempels nemen dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Eén van de campussen gaf wel aan het idee te hebben dat het beeld iets aan het verschuiven is omdat toch wel bekend is dat er veel geld te verdienen valt in de betreffende sector.

Zo vertellen enkele campussen dat zij binnen hun onderwijsinstellingen een sterke splitsing zien tussen de administratieve-, secretariële- en handelsopleidingen met veel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en de technische en groene opleidingen met relatief weinig studenten met deze migratieachtergrond. Naast het imago komt dit toch ook voor een groot deel door het hogere aanzien dat 'kantoorbanen' mede in het thuisland van de ouders van deze studenten hebben.

Onbekendheid met het beroep of met de opleiding onder jongeren met een migratieachtergrond wordt door enkele campussen als mogelijke verklaring gezien van de lage participatiecijfers. Het gaat er dan om dat wanneer studenten en ouders met een migratieachtergrond het beroep niet kennen er om die reden ook niet voor de beroepsopleiding wordt gekozen. Het beeld dat onbekendheid bijdraagt aan de lage participatiecijfers komt vanuit de sectoren groen en techniek en wordt vaak benoemd als 'onbekend maakt onbemind'.

2.5 SAMENGEVAT

- Op de negen ondervraagde MRDH-campussen ligt de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op het niveau van de benchmarks. Wel is de mate van participatie op de campussen in het ICT-cluster flink hoger dan op de campussen in het techniek en industrie cluster, en het groen cluster.
- Vanuit de (onderwijs)praktijk wordt het beroepsimago, de beroepsstatus en de onbekendheid met het beroepenveld veelvuldig als verklaring gegeven voor de lage participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in de clusters groen, en techniek en industrie. Dit komt grotendeels overeen met de dominante plek die het beroepsimago en de beroepsstatus heeft binnen de literatuur.
- Ook wordt in de literatuur een grote rol toegeschreven aan de ouders in het studiekeuzeprocess, echter komen deze verklaringen minder sterk naar voren in de groepsinterviews. Dit hangt mogelijk samen met de eerdere bevinding dat veel ouderbetrokkenheid achter de voordeur plaatsvindt en zich dus grotendeels buiten het gezichtsveld van de onderwijspraktijk voltrekt.
- Uit de literatuur blijkt daarnaast dat het schooladvies en de profielkeuze op het voortgezet onderwijs tot een padafhankelijkheid leidt waarmee de keuzemogelijkheden tussen opleidingsniveaus en -richtingen in het beroepsonderwijs beperkt zijn. Verder is de mbo-hbo doorstroom meer onder druk komen te staan sinds de invoering van het leenstelsel en door aanhoudende arbeidsmarkttekorten. Dit raakt met name studenten met een niet-westerse migratieachtergrond doordat zij relatief veel gebruik maken van deze route naar het hbo.
- Ook zijn er andere mogelijke verklaringen in de groepsinterviews naar voren gekomen die niet of minder worden belicht in de literatuur: zo bepalen het mbo-onderwijsaanbod (welke opleidingsniveaus worden aangeboden?) en de lokale demografische samenstelling (in samenhang met de voorkeur tot korte reisafstanden) voor een deel de participatiecijfers op een campus.

3 PARTICIPATIE VAN STUDENTEN MET EEN FYSIEKE BEPERKING

De inclusiviteit op de campussen blijft wat betreft studenten met een fysieke beperking iets achter bij de door ons geschatte benchmark. Dit komt hoofdzakelijk omdat de campussen – behalve in het ICT cluster - opleiden voor fysieke beroepen die zich niet of nauwelijks uit laten oefenen met een fysieke beperking. Fysiek beperkte studenten melden zichzelf daarom naar verwachting nauwelijks aan voor de opleidingen in het groen cluster en het techniek en industrie cluster. Het arbeidsmarktperspectief voor fysiek beperkten in deze beroepen is in praktijk namelijk vrijwel nihil. De beroepen in het ICT-cluster zijn beter uit te oefenen met een fysieke beperking. In het ICT-cluster lijkt ook sprake van gemiddeld iets meer fysiek beperkte studenten dan in de andere clusters.

In dit hoofdstuk bespreken we achtereenvolgens de verzamelingsmethode van de participatiecijfers van studenten met een fysieke beperking, de door de campussen geschatte participatiecijfers en de vergelijking met de benchmark. Daarna gaan we in op mogelijke verklaringen vanuit de literatuur en de groepsinterviews.

3.1 VERZAMELING GEGEVENS

De participatiecijfers van studenten met een fysieke beperking zijn verzameld door de campussen te vragen om een schatting te maken op basis van een visuele waarneming aan de hand van een door ons toegestuurde instructie.⁶⁴ We hebben in deze instructie de vijf categorieën van fysieke beperkingen opgenomen zoals besproken in paragraaf 1.3.2. Het betreft studenten met een auditieve beperking (doof, slechthorend), motorische beperking (lopen, bewegen, gebruik van armen), rolstoelgebondenheid, stoornis aan bewegingsapparaat (bijv. hernia, verlamningsverschijnselen) of een visuele beperking (blind, slechtziend). Er is gevraagd per campus een onderscheid te maken naar mbo of hbo en alle studenten op de campus, ongeacht het leerjaar, mee te nemen. Gezien de geringe aantallen is een onderscheid naar mbo en hbo niet haalbaar gebleken.

3.2 PARTICIPATIECIJFERS

Participatiecijfers van studenten met een fysieke beperking variëren van 0-0,8%

Op basis van de invulschema's en groepsinterviews bleek dat er vanuit acht van de tien campussen gegevens over deze groep konden worden achterhaald. Van deze acht campussen gaven vier campussen aan geen enkele student te hebben met een fysieke beperking binnen één van de vijf categorieën zoals hierboven aangegeven. Voor de andere campussen die aangaven wel studenten uit deze doelgroep te hebben geldt dat hun studentenpopulatie voor 0,2%, 0,3% en 0,8% (2x) uit studenten met een fysieke beperking bestaat.

Als we kijken naar de driedeling dan lijkt er in het ICT-cluster sprake van gemiddeld iets meer fysiek beperkte studenten dan in het techniek en industrie cluster, en het groen cluster. De aantallen studenten die het betreft zijn in alle clusters echter gering (één tot enkele studenten), dus deze bevinding is met enige onzekerheid omgeven.

⁶⁴ Deze instructie is opgenomen in bijlage 2.

Beschikbare informatie wijst op maximaal 2% als benchmark voor studenten met een fysieke beperking

Als benchmark voor het aandeel studenten met een fysieke beperking in de totale studentenpopulatie schatten wij dat het percentage studenten met een fysieke beperking niet meer dan 2% bedraagt. Het is niet mogelijk een verdere uitsplitsing te maken naar opleidingsrichting. Er bestaat geen eenduidig percentage studenten met een fysieke beperking en om die reden combineren we informatie uit drie bronnen: de Studentenmonitor Hoger Onderwijs, de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB)-monitor en de Nationale Studenten Enquête.

De Studentenmonitor wordt gebruikt door het Ministerie van OCW in het jaarlijks terugkerende rapport 'monitor beleidsmaatregelen'. Het betreft een representatieve steekproef onder studenten in het hoger onderwijs. Deze enquête vraagt studenten of zij één van de functiebeperkingen hebben zoals opgenomen in bijlage 1.⁶⁵ Hierbij is dus onderscheid te maken naar de studenten met een fysieke beperking. Uit de Studentenmonitor 2018-2019 blijkt dat 32% van de hbo-studenten een functiebeperking heeft, waarvan 6% een fysieke beperking. Dit resulteert in ongeveer 2% van de totale hbo studentenpopulatie.⁶⁶

Voor het mbo wordt gekeken naar de JOB-monitor van 2020.⁶⁷ Een tweejaarlijkse enquête die wordt uitgevoerd door de Jongerenorganisatie Beroepsonderwijs (JOB) onder mbo-studenten. Met een responspercentage van 50% is er een behoorlijke statistische basis. De vragenlijst bevat dezelfde indeling van functiebeperkingen als de Studentenmonitor (zie bijlage 1). Van de mbo-studenten geeft 33% aan één van de functiebeperkingen te hebben. Dit percentage ligt in lijn met wat hbo-studenten aangeven. Er is echter geen onderverdeling opgenomen naar type functiebeperking in het rapport.

Een derde bron is de Nationale Studenten Enquête, een jaarlijks terugkerende enquête onder studenten in het hoger onderwijs. De NSE heeft ook een behoorlijke statistische basis met een responspercentage van 40%. Uit de Nationale Studenten Enquête over studiejaar 2017-2018 komt naar voren dat 16,4% van de studenten aangeeft een functiebeperking te hebben. Dit wijkt aanzienlijk af van de eerdergenoemde percentages van 32% en 33%. Wel heeft 5% van de studenten met een functiebeperking een fysieke beperking, wat het tezamen met bovenstaande bevinding aannemelijk maakt dat 5-6% van de studenten met een functiebeperking een fysieke beperking kent.

Als benchmark schatten wij in dat niet meer dan 2% van de studentenpopulatie een fysieke beperking kent. We nemen dit als bovengrens omdat wij (1) in dit onderzoek naar 5 van de 7 onderscheiden vormen van fysieke beperking vragen en daardoor het percentage fysiek beperkte studenten ten opzichte van het totaal aantal beperkten studenten dus lager zal liggen dan 5-6% en (2) omdat er uit de NSE een aandeel studenten met een functiebeperking komt van 16% ten opzichte van de 32-33% uit de andere monitors.

Campussen hebben iets minder fysiek beperkte studenten dan de geschatte benchmark

Ten opzichte van de geschatte benchmark kunnen we stellen dat het aandeel fysiek beperkte studenten op alle campussen lager ligt dan de door ons geschatte benchmark. Duidelijk is dat de door ons gehanteerde methode anders is dan in de monitoren en enquêtes onder studenten. Het vragen van studenten of zij een beperking hebben en daar last van ondervinden kan afwijken van de visuele inschattingen gedaan door de

⁶⁵ Er worden vaak twee soorten statistieken gepresenteerd. Enerzijds het aandeel studenten dat aangeeft een functiebeperking te hebben, en anderzijds het aandeel studenten dat aangeeft een functiebeperking te hebben *en* daar belemmeringen van te ondervinden tijdens de studie. In dit onderzoek sluiten wij ons aan bij de bredere definitie van studenten met een fysieke beperking, ongeacht of zij daar hinder van ondervinden tijdens de studie. Hier is voor gekozen omdat dit beter aansluit bij de verzameling van de participatiecijfers, waarbij op basis van een visuele waarneming niet kan worden vastgesteld of een student er ook daadwerkelijk hinder van ondervindt.

⁶⁶ van den Broek, A., de Korte, K., Cuppen, J., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Mulder, J., & Hellegers, A. (2018). *Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018*. Nijmegen: ResearchNed.

⁶⁷ ResearchNed. (2020). *JOB-monitor 2020*. In opdracht van Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB). Nijmegen: ResearchNed.

geïnterviewden. Maar het kan ook zijn dat er andere verklaringen aan ten grondslag liggen. Daar gaan we hierna nader op in.

3.3 VERKLARINGEN UIT DE LITERATUUR

De literatuur over de verklarende factoren van de participatiegraad van fysiek beperkte studenten is veel beperkter dan die over studenten met een migratieachtergrond. We zullen niet nogmaals de gehele context en het proces beschrijven maar ons richten op specifieke factoren die de instroom van studenten met een fysieke beperking verklaren. Het literatuuronderzoek wijst op de volgende mogelijke verklaringen voor de mate van participatie van fysiek beperkte studenten in het onderwijs:

- Voorzieningen.
- Beroepsbeeld.

De kwaliteit van voorzieningen speelt een mogelijke rol in de studiekeuze

Wat studenten met een (fysieke) beperking kenmerkt is dat zij specifieke belemmeringen kunnen ondervinden tijdens het volgen van het onderwijs. Voor deze belemmeringen is bepaalde ondersteuning nodig, waarbij aan een breed pallet van belemmeringen en ondersteuning kan worden gedacht. Enkele voorbeelden van belemmeringen die studenten met een visuele of motorische beperking aangeven te ondervinden zijn ontoegankelijkheid binnen (bepaalde delen van) een gebouw en moeite met lezen en/of schrijven tijdens een tentamen. Belemmeringen die ontstaan uit psychische klachten komen bij deze groep studenten veel minder voor dan bij studenten met andere typen functiebeperkingen.⁶⁸

Voor deze en andere belemmeringen bieden onderwijsinstellingen voorzieningen en andere ondersteuning aan. Vanuit de Algemene wet gelijke behandeling zijn mbo- en ho-instellingen namelijk verplicht maatregelen te treffen die studenten met een functiebeperking in staat stellen met succes deel te nemen aan het onderwijs, in het mbo is er de Wet passend onderwijs die daarop ziet. Ook al zijn alle onderwijsinstellingen in beginsel verplicht om ondersteuning te bieden, er kan toch variatie zijn tussen (en wellicht ook binnen) onderwijsinstellingen.

In de Nationale Studenten Enquête worden studenten met een functiebeperking specifieke vragen gesteld over de kwaliteit van het onderwijs en de studiefaciliteiten die hogescholen bieden. Hieruit komt onder andere naar voren dat studenten met een functiebeperking (dit is een bredere groep dan enkel de fysieke beperking) al enkele jaren hinder ondervinden op de volgende (functiebeperking specifieke) punten: voorlichting, intake en begeleiding. In vergelijking met studenten zonder functiebeperking blijkt dat studenten met een functiebeperking gemiddeld net zo tevreden zijn, maar dat zij wel kritischer zijn over de studeerbaarheid (bijv. spreiding studielast en studeerbaar rooster) en de faciliteiten (zoals werkplekken). Dit zijn dus mogelijke aanknopingspunten waarmee onderwijsinstellingen zich kunnen onderscheiden. Studenten met een functiebeperking (breder dan fysieke beperking) geven tevens aan dat zij het meest tevreden zijn over de hbo-opleidingen in de landbouw en techniek; voor ICT zijn geen gegevens beschikbaar. Daarnaast zijn er hogescholen die beduidend beter worden beoordeeld door studenten met een functiebeperking, waarbij een negatief verband kan worden gezien met de omvang van hogeschool.⁶⁹

Gezien het feit dat studenten met een functiebeperking vaak aangeven intensief gebruik te maken van vergelijkingswebsites en van direct contact met instellingen, kan openbare informatie over de kwaliteit van

⁶⁸ Broenink, N. & Gorter, K. (2001). *Studeren met een handicap*. In opdracht van het ministerie van OCW, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

⁶⁹ Centrum Hoger Onderwijs Informatie (2018). Jaarrapport Studeren met een Functiebeperking 2018.'s-Hertogenbosch: Expertise Centrum Inclusief Onderwijs (ECIO).

deze onderwijsvoorzieningen mogelijkwijs van invloed zijn.⁷⁰ Er zijn naar ons weten echter geen studies die het verband tussen instroom en de kwaliteit van voorzieningen aantonen.

Er is nog weinig literatuur beschikbaar over de rol van het beroepsimago op de studiekeuze van studenten met een functiebeperking

Waar beroepsimago een belangrijke rol speelde in de studiekeuze van studenten met een migratieachtergrond, is er weinig literatuur over de rol van het beroepsimago in de studiekeuze van studenten met een fysieke beperking. Wel bieden enkele rapporten inzicht in de studiekeuzemotieven van studenten met een functiebeperking. Zo blijkt dat hbo-eerstejaars studenten met een functiebeperking (niet persé de fysieke beperking) relatief vaak aangeven dat inhoudelijke interesse belangrijk is in hun studiekeuze, vaker dan andere studentengroepen en belangrijker dan motieven zoals de inrichting van een opleiding en de beroepsperspectieven. Studenten met een functiebeperking geven tevens net zo vaak als andere studentengroepen aan dat er een goede match is tussen student en studie, waarmee de kwaliteit van hun keuze niet lijkt af te wijken.⁷¹

3.4 VERKLARINGEN UIT DE GROEPSINTERVIEWS

Fysieke toegankelijkheid en de wet passend onderwijs bieden fysiek beperkten toegang tot de campussen

Uit de groepsinterviews blijkt dat er op de campussen geen belemmeringen zijn wat betreft fysieke toegankelijkheid, wat mogelijk wel bij stagebedrijven zou kunnen gelden. De campussen geven aan dat ze voorzien zijn van de benodigde voorzieningen. De campussen staan daarnaast open voor alle studenten ongeacht hun beperking. Bovendien is er wetgeving op het gebied van passend onderwijs gericht op alle studenten met een ondersteuningsbehoefte. Op de onderwijsinstellingen is dit ondergebracht bij specifieke functionarissen zoals een zorgcoördinator of een aandachtsfunctionaris voor studenten met Special Educational Needs. Studenten met een fysieke beperking ontvangen dus extra aandacht waarbij hun ondersteuningsbehoefte in kaart wordt gebracht, aanpassingen worden georganiseerd en begeleidingstrajecten ingezet worden.

Bepalend is de voorselectie door fysiek beperkte student zelf: fysieke beroepen zijn niet of nauwelijks uitvoerbaar

Alle campussen in het techniek en industrie en in het groen cluster geven aan dat er kennelijk door de fysiek beperkte studenten aan de voorkant al een selectie gemaakt wordt. Veel beroepen waarvoor op deze campussen opgeleid wordt, zijn niet of lastig uitvoerbaar met een fysieke beperking en/of hebben een fysiek imago. Zo kennen veel beroepen een fysieke component: er moet in de kas, het weiland, een fabriek, een laboratorium of in de haven gewerkt worden. En veiligheids- en kwaliteitseisen vragen veelal om het kunnen verrichten van fysieke waarnemingen. In praktijk matchen bepaalde fysieke beperkingen vaak niet met de fysieke uitoefening van een beroep. Het toekomstperspectief op een baan in deze sectoren is voor fysiek beperkten dan ook gering. Studenten erkennen dit kennelijk al in een voorstadium waardoor eigenlijk al zelfselectie aan de voorkant plaatsvindt. Een van de geïnterviewden verwoordde dit als volgt: "Als het beroep niet overeenkomt met de beperking van de studenten is er ook geen instroom in de opleiding. Daarom is er waarschijnlijk aan de voorkant al geen contact om te bekijken wat de mogelijkheden zijn."

⁷⁰ van den Broek, A., de Korte, K., Cuppen, J., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Mulder, J., & Hellegers, A. (2020). *Monitor Beleidsmaatregelen 2019-2020*. Nijmegen: ResearchNed.

⁷¹ van den Broek, A., Wartenbergh, F., Braam, C., Brink, M., Poels, H. (2013). *Monitor Beleidsmaatregelen*. Nijmegen: ResearchNed.

van den Broek, A., de Korte, K., Cuppen, J., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Mulder, J., & Hellegers, A. (2020). *Monitor Beleidsmaatregelen 2019-2020*. Nijmegen: ResearchNed.

Overigens lenen bepaalde banen in deze sectoren zich wel voor fysiek beperkten, zoals meer administratieve banen. Waarschijnlijk doen die kansen zich wat vaker voor in het hbo dan in het mbo, zo wordt ingeschat. En de beroepen in het ICT-cluster zijn beter uit te oefenen met een fysieke beperking, hetgeen ook tot uitdrukking lijkt te komen in de iets hogere gemiddelde participatie op de campussen in het ICT-cluster. Alhoewel buiten de scope van dit onderzoek, geven enkele campussen spontaan aan dat studenten met dyslexie of autisme wel veel vaker voorkomen, met name in de IT-opleidingen.

3.5 SAMENGEVAT

- Op de campussen is een gering aantal studenten met een fysieke beperking te vinden. De participatiecijfers variëren van 0-0,8%, waarbij er op vier campussen geen enkele student met een fysieke beperking gesignaleerd is. Als we kijken naar de driedeling dan lijkt er in het ICT-cluster sprake van gemiddeld iets meer fysiek beperkte studenten dan in het techniek en industrie cluster, en in het groen cluster, alhoewel deze bevinding vanwege de geringe aantallen met enige onzekerheid omgeven is.
- De participatiegraad van studenten met een fysieke beperking op de campussen ligt iets lager dan de door ons geschatte benchmark die maximaal 2% bedraagt.
- Met name de fysieke beroepen waarvoor de campussen in het techniek en industrie cluster en het groen cluster opleiden zorgen voor zelfselectie van de studenten met een fysieke beperking in het voorportaal van de opleidingen. Zij melden zich vrijwel niet aan. Fysieke beroepen laten zich niet of nauwelijks uitoefenen met een fysieke beperking. Terwijl de campussen aangeven geen belemmeringen te hebben voor studenten met een fysieke beperking en alles in het werk stellen om de benodigde ondersteuning te bieden, is het arbeidsmarktperspectief voor fysiek beperkten vrijwel nihil. In de administratieve functies, waarschijnlijk in het hbo, liggen in deze sectoren meer mogelijkheden, evenals in de ICT-sector.
- De literatuur geeft hieromtrent nauwelijks inzicht. De literatuur gaat meer in op de kwaliteit van de voorzieningen voor fysiek beperkten op de onderwijsinstellingen.

4 AANBOD OP HET GEBIED VAN LEVEN LANG ONTWIKKELEN

Het aanbod op de campussen voor Leven Lang Ontwikkelen is, behalve voor werknemers van bedrijven nog grotendeels in ontwikkeling. Zes van de negen ondervraagde campussen bieden cursussen, modules of keuzedelen voor bijscholing aan. Dit kan gericht zijn op vakspecifieke kennis en vaardigheden, of op algemene werknemersvaardigheden. Omscholing van werkenden (VWNW) vindt op twee van de negen campussen plaats; bij enkele andere campussen wordt dit op andere locaties verzorgd. Scholing van werkloze jongeren (VSNW) en volwassenen (VHNW) wordt aangeboden op drie van de negen campussen waarbij een variëteit aan verschillende activiteiten plaatsvindt. Omscholing van werkenden en scholing van werklozen wordt vooralsnog alleen concreet aangeboden op campussen in het groen cluster, die al langer bestaan.

In dit hoofdstuk komt het aanbod op de campussen op het gebied van Leven Lang Ontwikkelen aan bod opgesplitst naar bijscholing van werkenden, omscholing van werkenden en scholing van werklozen.

4.1 VERZAMELING GEGEVENS

Bij de verzameling van de gegevens (zie bijlage 2 voor de instructie) en in de groepsinterviews is ook gevraagd naar de activiteiten van de campussen op het gebied van Leven Lang Ontwikkelen (LLO). Bij een deel van de campussen blijkt dit nog grotendeels in ontwikkeling te zijn, mede doordat de campus zelf nog in ontwikkeling is. Ook zijn er campussen waarbij het aanbod op het gebied van LLO (deels) bij een commerciële partner of op een andere locatie is ondergebracht. Het opvragen van de aantallen cursisten die hieraan deelnemen, bleek in praktijk niet haalbaar.

4.2 AANBOD

Hieronder geven we aan in hoeverre op de campussen sprake is van een LLO-aanbod gericht op:

- Bijscholing van werknemers van bedrijven.
- Omscholing van werkenden: van werk naar werk (VWNW).
- Scholing van werkloze jongeren en volwassenen: van school naar werk (VSNW) en van huis naar werk (VHNW).

De campussen geven bij de ontwikkeling van het aanbod op het gebied van LLO overigens aan steeds te kijken naar de toegevoegde waarde van de campussen ten opzichte van het reeds bestaande aanbod aan (publieke en private) cursussen en opleidingen in de sector. En dat zij LLO-opleidingen altijd ontwikkelen vanuit de vraag van de bedrijven en de gemeente. Het aanbod wordt zodoende vormgegeven op basis van de behoefte, en niet zomaar in de markt gezet.

Meerderheid van de campussen biedt bijscholing van werknemers van bedrijven

De bijscholing van werknemers van bedrijven wordt op de campussen in samenspraak met de bedrijven ontwikkeld. Het betreft veelal vraag gestuurde, specifieke opleidingswensen waar de campussen – al dan niet met hun (commerciële) partners – op inspelen. Op zes van de negen ondervraagde campussen (of na tussenkomst van de campus) is sprake van cursussen, modules of keuzedelen die werknemers van bedrijven kunnen volgen. Het betreft niet alleen vakgerichte trainingen of (avond)cursussen gericht op de specifieke beroepen/sector maar ook trainingen op het gebied van o.a. veiligheid, digitale vaardigheid, leiderschap en communicatie. Er worden op enkele campussen voor de opwaartse ontwikkeling van werknemers van

bedrijven ook BBL-trajecten aangeboden. Bijscholing van werknemers vindt zowel op mbo- als hbo-niveau plaats.

Op de andere drie campussen is er momenteel geen aanbod voor werknemers van bedrijven, of is dat in ontwikkeling.

Omscholing van werkenden (VWNW) vindt op twee campussen in het groen cluster plaats

Bij veel campussen vindt (nog) geen omscholing van werkenden plaats. Bij een deel wordt voor omscholingstrajecten samenwerking met gespecialiseerde partijen gezocht, en bij enkele campussen wordt dit op andere locaties verzorgd. Grosso modo is er momenteel geen aanbod op vier van de negen campussen, en is op drie campussen sprake van een pril ontwikkelingsstadium. Bij twee campussen in het groen cluster is al wel een concreet aanbod gericht op omscholing aanwezig (bij één van de twee gaat dit in het najaar 2021 waarschijnlijk van start).

Een deel van de campussen geeft aan dat zij-instroom naar de specifieke beroepen ook best lastig is. Het betreft zowel het niveau als het vak. Op niveaus vanaf mbo 3 t/m hbo lijkt dat makkelijker te realiseren dan op mbo 1 en 2-niveau. En de beroepen moeten gezien de gewenste kwalificaties enigszins in elkaars verlengde liggen. Of er wordt aangegeven dat er onvoldoende vraag is, of dat er in praktijk is gebleken dat de bedrijven onvoldoende stage- of BBL-plaatsen aanbieden (zij-instromers vragen veel aandacht).

Scholing werklozen vooralsnog alleen beschikbaar op drie campussen in het groen cluster

Op vier van de ondervraagde negen campussen is momenteel geen aanbod gericht op de scholing van werkloze jongeren (VSNW) of volwassenen (VHNW) aanwezig. Bij een van deze campussen was dat voorheen wel het geval maar in die sector is door robotisering steeds minder vraag naar mbo 1- en 2-niveau, terwijl werkloze volwassenen momenteel minder passen bij de eisen van het mbo 3- en 4-niveau of het hbo-niveau. Een van de campussen is meer een netwerkcampus waarin de campus een doorverwijsfunctie voor het UWV richting specifieke sectorinitiatieven inneemt. Daarnaast is bij twee campussen het aanbod voor LLO nog in ontwikkeling.

Bij drie campussen is wel sprake van een LLO-aanbod gericht op werkloze jongeren en/of volwassenen. Deze campussen bevinden zich alle drie in het zogenoemde groen cluster. Het betreft bijvoorbeeld oriëntatietrajecten van 6 weken voor jongeren die om welke reden dan ook zijn uitgevallen; daarna vindt er doorstroom plaats naar werk, stage, BBL of BOL. Er is ook een activiteit in samenwerking met het UWV waarbij werklozen een 10-daagse cursus op de campus volgen richting een ambachtelijk beroep en daarna aan de slag gaan in een bedrijf in de regio. Op een andere campus is sprake van een opleiding gericht op het behalen van een startkwalificatie in samenwerking met een leerwerkbedrijf. Dit traject valt onder de zogenoemde derde leerweg (er bestaat naast BOL en BBL een derde MBO-variant).⁷² Op die campus wordt momenteel ook nagedacht over de ontwikkeling van modules voor net-afgestudeerde studenten, om de stap richting de arbeidsmarkt te vergemakkelijken. Er zijn op dit gebied in die sector echter al veel soortgelijke, voornamelijk private cursussen, dus het is samen met de bedrijven zoeken naar de meerwaarde. Op de derde campus worden voor werkloze jongeren en volwassenen BBL-trajecten richting een specifiek beroep aangeboden, en is sprake van samenwerking met de Regionale Mobiliteitsteams om binnenkort mensen kennis te laten maken met de beroepen in de sector (want onbekend maakt onbemind).

4.3 SAMENGEVAT

- LLO kan betrekking hebben op bijscholing en omscholing van werkenden, of scholing van werklozen. De campussen opereren daarbij vraag gestuurd op wens van de bedrijven of de gemeente.

⁷² <https://levenlangontwikkelen.nl/instrumenten/flexibilisering-in-het-mbo-de-derde-leerweg/>

- Op de campussen is het bieden van bijscholing van werknemers van bedrijven het meest ver ontwikkeld. Zes van de negen ondervraagde campussen biedt cursussen, modules of keuzedelen voor bijscholing aan. Dit kan gericht zijn op vakspecifieke kennis en vaardigheden, of op algemene werknemersvaardigheden.
- Omscholing van werkenden (VWNW) vindt op twee van de negen campussen plaats; bij enkele andere campussen wordt dit op andere locaties verzorgd. Over het aanbieden van omscholing wordt daarnaast momenteel nagedacht, en wordt samenwerking met gespecialiseerde partijen gezocht, waarbij aangegeven wordt dat het geen gemakkelijke opgave is gezien de (mis)match van niveau en vakinhoudelijke kwalificaties en de benodigde begeleiding.
- Scholing van werkloze jongeren (VSNW) en volwassenen (VHNW) wordt aangeboden op drie van de negen campussen waarbij een variëteit aan verschillende activiteiten plaatsvindt. Bij twee andere campussen is een aanbod voor werklozen in ontwikkeling.
- Omscholing van werkenden en scholing van werklozen wordt vooralsnog alleen concreet aangeboden op campussen in het groen cluster, die al langer bestaan.

5 KANSEN VOOR VERHOOGING VAN DE INCLUSIVITEIT

Dit hoofdstuk geeft suggesties om de inclusiviteit van de campussen te verhogen. Voor de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond kunnen de campussen inzetten op voorlichting en communicatie over het goede arbeidsmarktperspectief en het innovatieve beroepsimago, het gebruikmaken van rolmodellen, het organiseren van persoonlijk contact ook dichtbij huis, en het betrekken van de bedrijven en de onderwijsketen in de regio. De verwachting is dat meer inclusiviteit op de campussen in de loop der tijd doorgegeven wordt aan de bedrijven die aan de campus gelieerd zijn.

Om de participatie van studenten met een fysieke beperking te verhogen kunnen campussen aangeven welke fysieke beroepen wel mogelijk zijn, kan (indien van toepassing) de kleinschaligheid van de campus in de communicatie benoemd worden, en kan men binnen de clusters gezamenlijk een platform voor studenten met een fysieke beperking faciliteren.

De nabijheid en betrokkenheid van het bedrijfsleven op de campussen is een goede voedingsbodem voor het onderwijs om in onderlinge afstemming vraag gestuurde cursussen, modules en keuzedelen op het gebied van LLO verder te ontwikkelen. Daarbij kunnen de campussen inspelen op diverse recente en komende overheidsinitiatieven, de toenemende waardering voor het verkrijgen van competenties in plaats van diploma's, en kunnen ze hun aanbod onder de aandacht van loopbaanadviseurs brengen.

Het campusecosysteem biedt met name kansen op het gebied van de verdere ontwikkeling van LLO. En campussen in dezelfde of aanpalende sectoren kunnen in de communicatie samen optrekken en onderling ideeën uitwisselen.

In dit hoofdstuk geven we suggesties om de drie onderscheiden vormen van inclusiviteit te verhogen. Deze suggesties zijn deels gebaseerd op de literatuur en deels ontleend aan de groepsinterviews. We sluiten af met de mogelijke toegevoegde waarde van het campusecosysteem daarbij.

5.1 PARTICIPATIE VAN STUDENTEN MET EEN NIET-WESTERSE MIGRATIEACHTERGROND

Belangrijke factoren in de studiekeuze van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn, onder (onbewuste) invloed van ouders, het beroepsimago, de beroepsstatus, de onbekendheid met het beroepenveld en de lokale aanwezigheid van opleidingsmogelijkheden (in samenhang met de voorkeur tot korte reisafstanden). In de praktijk blijkt het beïnvloeden van de studiekeuze van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en van hun ouders lastig.

Op landelijk niveau zijn Techniepact en Groenpact actief op het aantrekken van meer studenten, alhoewel in de techniek de ogen voornamelijk nog gericht zijn op de participatie van meisjes

In Nederland wordt de lage participatie ook onderkend door beleidsmatig in te zetten op organisaties als Techniepact en Groenpact en op actieprogramma's die gericht zijn op het aantrekken van meer jongeren in de richting van het technisch en groen onderwijs. Een voorbeeld van een dergelijk project met als doel de instroom van jongeren met een (niet-westerse) migratieachtergrond te bevorderen is 'Kies kleur in groen'. Dit programma bracht een cultuurverandering op gang binnen het groen onderwijs door professionalisering van docenten, door vertegenwoordigers van culturele groepen te laten meedenken over schoolplannen en door

leerlingen te laten debatteren over diversiteit.⁷³ Bij de actieprogramma's gericht op het techniekonderwijs is er vooral breed beleid ontwikkeld om interesse voor techniek te stimuleren, met vaak bijzondere aandacht voor de doelgroep meisjes. Een lopend onderzoek naar LOB voor vmbo-jongeren met een (niet-westerse) migratieachtergrond wijst als voorlopige conclusie twee belangrijke punten aan om deze doelgroep te prikkelen voor een technische opleiding: informeer en betrek ouders bij het keuzeprocess en zorg voor aansprekende rolmodellen.⁷⁴

Suggesties: voorlichting en communicatie over arbeidsmarktperspectief en beroepsimago, inzet van rolmodellen, organiseer persoonlijk contact, betrek de onderwijsketen in de regio

Enkele instrumenten die door campussen en gemeenten naast het nationale beleid (kunnen) worden ingezet om de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond te verhogen zijn:

- Zet voorlichtingsactiviteiten en oriënterende activiteiten in om bekendheid te creëren, het imago van het beroepenveld bij te sturen en de beroepsperspectieven toe te lichten. Voor (het ontwikkelen van) deze activiteiten worden hieronder de inhoud, uitvoering en hoe deze doelgroep te benaderen, kort toegelicht.
- Voor wat betreft de *inhoud* kan worden ingezet op de arbeidsmarktperspectieven van het beroepenveld omdat uit ander onderzoek blijkt dat ouders van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond hier behoefte aan hebben. Daarnaast kan worden geïnformeerd over de inclusiviteit van het beroepenveld door voorbeelden te laten zien van beroepsbeoefenaars en alumni met een migratieachtergrond; dit kan negatieve beeldvorming over 'witte' sectoren wegnemen. Ook kan geprobeerd worden het beroepsimago te beïnvloeden door te laten zien dat het minder vies, zwaar en gevaarlijk is dan men denkt, maar juist innovatief en gericht op het oplossen van maatschappelijke vraagstukken.⁷⁵ Dit speelt met name voor de opleidingen in het techniek en industrie cluster, en in het groen cluster die kampen met een vooralsnog slecht imago.
- Voor de *uitvoering* van bovengenoemde activiteiten:
 - (B)lijkt het doeltreffend te zijn om gebruik te maken van docenten, (oud-)studenten en beroepsbeoefenaars met een niet-westerse migratieachtergrond die als rolmodel kunnen fungeren.
 - Ook komt het de effectiviteit ten goede als voorlichtingsactiviteiten al in een vroeg stadium plaatsvinden omdat met de profielkeuze (of de vo-school keuze) immers al een pad wordt opgegaan richting een bepaalde mbo- of hbo-studiekeuze.⁷⁶
 - Daarnaast kan het beste gebruik worden gemaakt van persoonlijke informatieoverdracht om in te spelen op de behoefte aan persoonlijk contact die studenten met een migratieachtergrond en hun ouders hebben.

⁷³ Zie bijvoorbeeld de docentenhandleiding 'Debatteren over diversiteit voor leerlingen in het groene onderwijs' op <https://docplayer.nl/15741396-Debatteren-over-diversiteit-voor-leerlingen-in-het-groene-onderwijs-docentenhandleiding.html>. Ook zijn er veel praktijkvoorbeelden te vinden in de verschillende uitgaven van het Kies kleur in groen magazine, te vinden op <https://edepot.wur.nl/188219>.

⁷⁴ Het betreft een onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen en het Kohnstamm Instituut. Voor meer informatie wordt verwezen naar <https://www.sterktechniekonderwijs.nl/inspiratie/sterk-techniekonderwijs-live-hoe-maken-we-leerlingen-enthousiast-voor-techniek-merlijn-karssen> en <https://kohnstammstituut.nl/innovation-lab-doorontwikkeling-en-effectmetingen-van-loopbaanorientatie-en-begeleiding-lob-voor-vmbo-jongeren-met-een-niet-westerse-migratieachtergrond/>

⁷⁵ Campagnes gericht op het verbeteren van het imago en de bekendheid van beroepen zijn vaak breed opgezet en hebben geen specifieke aandacht voor jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Zie ook Van den Berg, E., de Graaf, D., van Casteren, W., Mulder, J., Voncken, E. & Meng, C. (2021). *Analyse van de regioplannen Sterk Techniekonderwijs*. Amsterdam: SEO economisch onderzoek.

⁷⁶ Hier zullen andere partijen, waaronder po- en vo-scholen en maatschappelijke organisaties een belangrijke(re) rol in spelen. Het eerder laten plaatsvinden van deze activiteiten kan wellicht vanuit de mbo- en hbo-instellingen worden gestimuleerd door samenwerking aan te gaan met vo-scholen of met organisaties die invulling geven aan LOB-beleid zoals bijvoorbeeld JINC.

- Hoe wordt de *doelgroep bereikt*? In de praktijk blijkt de drempel om naar voorlichtingsactiviteiten te komen veelal hoog te zijn en met name de ouders worden maar beperkt bereikt, wat gezien de belangrijke rol van ouders in het studiekeuzep proces ten nadele komt van de effectiviteit van de activiteiten. Om studenten en hun ouders te triggeren kunnen rolmodellen (via sociale media) worden ingezet als motivators, kunnen onderwijsinstellingen deze drempels wegnemen door vervoer en lunches te faciliteren en/of kunnen zij kleinschalige bijeenkomsten organiseren specifiek gericht op ouders met een niet-westerse migratieachtergrond (en hun kinderen). De voorlichting kan ook plaatsvinden door jongeren met een migratieachtergrond en hun ouders actief te benaderen op plekken waar zij samenkomen (bijv. buurthuizen) en middels samenwerkingen met wijkorganisaties (en rolmodellen).
- Gemeenten kunnen hieraan bijdragen met (wijkgerichte) campagnes en specifieke doelgroepmarketing, ook door de inzet van rolmodellen.
- Profileer de campussen als inclusieve en diverse onderwijsinstellingen in de communicatie en op (openbare) informatiebronnen, door middel van een diverse samenstelling van docenten en (oud)studenten, om zo een diverse studentenpopulatie aan te spreken. Het aantrekken van docenten met een niet-westerse migratieachtergrond kan om deze reden, maar ook voor hun rol tijdens voorlichtingsactiviteiten, een positieve werking hebben.
- Om de mbo-hbo doorstroom te bevorderen kan er vanuit de campussen worden ingezet op begeleiding bij, en voorlichting over deze overstap. Ter begeleiding kunnen buddy's (met een niet-westerse migratieachtergrond) worden ingezet, kan er voorlichting worden gegeven over de carrièreperspectieven en kunnen zorgen over de financiële aspecten worden weggenomen.⁷⁷ Daarnaast kan de gemeente nagaan welke mogelijke financiële tegemoetkomingen geboden kunnen worden om doorleren na het mbo aantrekkelijker te maken.
- Zorg ervoor dat je leerlingen al in een vroeg stadium weet te bereiken voor techniek en groen onderwijs omdat er sprake is van padafhankelijkheid in het onderwijsstelsel. Dit vereist een regionale samenwerking tussen po, vo en mbo/hbo instellingen in het organiseren van voorlichtingsactiviteiten en andere oriënterende activiteiten. Naast de onderwijsketen hebben ook gemeenten (arbeidsparticipatie) en het bedrijfsleven (arbeidsmarkttekorten) hierin een gezamenlijk belang. Een toenemende diversiteit in het beroepenveld kan meteen als vliegwiel fungeren voor een verbetering van het beroeps- en sectorimago, en ook voor de beschikbaarheid van meer rolmodellen. De huidige opzet, waarbij overheid, onderwijs en bedrijfsleven al vertegenwoordigd zijn binnen de campussen, lijkt zich goed te lenen voor een (verdere) stimulering van een regionale integrale aanpak.
- Voor een studiekeuze richting techniek of groen onderwijs op het mbo of hbo is het van belang dat het aanbod van dit onderwijs op zowel het voortgezet onderwijs als het mbo/hbo binnen een beperkte reisafstand aanwezig is. Het openen van een vestiging, dependance of afdeling van scholen in steden waar veel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond wonen, vergroot de kans om relatief veel van deze studenten aan te trekken. Gemeenten, campussen en schoolbesturen moeten hierbij samen optrekken om tot de juiste huisvesting(slocatie) te komen.

5.2 PARTICIPATIE VAN STUDENTEN MET EEN FYSIEKE BEPERKING

De beroepen waarvoor de campussen opleiden zijn -afgezien van die in het ICT-cluster - in grote mate fysieke beroepen waarbij het niet of nauwelijks mogelijk is om met een fysieke beperking aan een baan te komen. Mogelijk dat nieuwe technologische ontwikkelingen daar enigszins in tegemoet kunnen komen, maar in

⁷⁷ Voor praktijkvoorbeelden omtrent het bevorderen van de mbo-hbo doorstroom wordt verwezen naar Broek, A. van den, Elffers, L., Braam, C. & Warps, J. (redactie) (2017). *StudentLab doorstroom mbo-hbo. Studentplannen voor een betere doorstroom van mbo naar hbo*. In opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen/Amsterdam: ResearchNed/Hogeschool van Amsterdam/Kennisland.

praktijk (b)lijkt het altijd lastig te blijven. Wel zijn in deze sectoren meer administratieve banen of specifieke matches tussen de fysieke beperking en het beroep mogelijk.

Suggesties: geef aan welke fysieke beroepen wel mogelijk zijn, benadruk kleinschaligheid (indien van toepassing) en faciliteer binnen de clusters een platform voor studenten met een fysieke beperking

Enkele suggesties om de participatie van studenten met een fysieke beperking te verhogen zijn:

- Onderzoek en communiceer actief welke beroepen in de betreffende sectoren wel mogelijk zijn om met een fysieke beperking uit te oefenen. Bepaalde fysieke beperkingen matchen wel met specifieke beroepen.
- Relatief kleinschalige, minder-grootstedelijke campussen kunnen deze eigenschap in hun communicatie benadrukken omdat studenten met een fysieke beperking (in het hbo) deze positiever beoordelen dan omvangrijke, grootstedelijke onderwijsinstellingen; in die laatste voelen zij zich het vaakst verloren.⁷⁸
- Faciliteer als campus in samenwerking met andere campussen in dezelfde sector kennismaking en kennisuitwisseling van studenten met een fysieke beperking met geïnteresseerde studenten met een fysieke beperking, bijvoorbeeld via een digitaal platform.⁷⁹

5.3 AANBOD OP HET GEBIED VAN LEVEN LANG ONTWIKKELEN

Uit het onderzoek komt naar voren dat – met uitzondering van het bijscholen van werknemers van bedrijven en de campussen in het cluster groen - de participatie in LLO nog in ontwikkeling is. Zowel de Vereniging Hogescholen als de MBO-Raad zien op dit terrein een belangrijke rol weggelegd voor de eigen onderwijsinstellingen.⁸⁰ Een goede interactie met het werkveld is hiervoor cruciaal. Voor hbo en mbo spelen de stages en – zeker in het geval van het mbo- spelen de duale leerwerkplekken hierbij een belangrijke rol. De Vereniging Hogescholen wijst in dit verband op het praktijkgericht onderwijs dat nieuwe dimensies aan de samenwerking heeft toegevoegd. De campussen bieden hiervoor uitstekende mogelijkheden: bedrijfsleven en onderwijs weten elkaar te vinden.

Aandachtspunten bij de verdere ontwikkeling van LLO

De stap naar het ontwikkelen van een aanbod op LLO is echter niet zomaar gemaakt. Het is een terrein waar zich stevige concurrentie aandient van andere aanbieders, vaak private aanbieders, maar bijvoorbeeld ook sectorinstellingen. Dat wordt door de campussen ook onderkend. Tevens wordt in principe alleen vraag gestuurd gewerkt. Belangrijke aandachtspunten voor de succesvolle ontwikkeling van een aanbod op dit terrein zijn⁸¹:

- Strategische positionering van LLO. Hierbij hoort onder meer een duidelijk inzicht in de (regionale) vraag, de concurrentie en keuzes die hieruit voortvloeien. Tevens dient een heldere keuze gemaakt te worden hoe deze activiteiten ingebed worden in de organisatie.

⁷⁸ Centrum Hoger Onderwijs Informatie (2018). *Jaarrapport Studeren met een Functiebeperking 2018*. 's-Hertogenbosch: Expertise Centrum Inclusief Onderwijs (ECIO).

⁷⁹ Ontleend aan [studie en handicap \(studies-in.nl\)](http://studies-in.nl)

⁸⁰ MBO-Raad (2017). *Visie van de MBO Raad op een leven lang ontwikkelen: Mbo biedt kansen voor starters, herstarters en doorstarters*; Vereniging Hogescholen (2019). *Professionals voor morgen. Strategische agenda 2019 – 2023*, uitgave september 2019.

⁸¹ Behalve de twee hierboven genoemde visiedocumenten van de MBO-Raad en Vereniging Hogescholen, komen diverse van deze elementen terug in: A. Mulder, S. Zonderland (2019). *Leren werken met LLO. Wegwijzer voor mbo-bestuurders bij het aanbieden van LLO-onderwijs*.

- Flexibiliseren van het aanbod, zodat het makkelijker op maat gemaakt kan worden op de vraag en uitgangssituatie vanuit werkenden, zij-instromers, werkzoekenden en werkgevers, waaronder meer mogelijkheden voor het volgen van arbeidsmarktrelevante onderdelen of modulair opgebouwde programma's.
- Een grote flexibiliteit in instroommomenten.
- Eigen didactiek en pedagogiek voor onderwijs die geënt is op de doelgroep.
- Professionals die de competenties hebben om deze doelgroep te bedienen. Het karakter van LLO-scholing (flexibel, soms korte voorbereiding, op locaties, nieuwe vormen, afgebakende inhoud, soms beperkte tijd, variabele groepen, volwassenen van uiteenlopende leeftijd) wijkt zeker op onderdelen af van regulier onderwijs (vaststaande leerlijnen, bekende werkvormen, helder uitgezet in de tijd, vaste groepen studenten, jongeren in afgebakend leeftijdscohort). Om dit te faciliteren kan bijvoorbeeld bij aannahme van nieuw personeel hier rekening mee worden gehouden. Tevens is denkbaar om het onderwijsgevend personeel van het reguliere onderwijs de mogelijkheid van stages aan te bieden op het LLO-terrein.
- Om de kernprocessen goed te laten verlopen zijn ondersteunende processen nodig, zoals marketingprocessen, HR-processen, administratieprocessen en ICT-processen. Het is belangrijk dat duidelijk is hoe deze kernprocessen voor de LLO-activiteiten zijn geregeld en waar verantwoordelijkheden hiervoor zijn belegd.

Suggesties: speel in op recente en komende overheidsinitiatieven, de toenemende waardering voor het verwerven van competenties in modules, en presenteer je aanbod duidelijk naar loopbaanadviseurs

Eén van de manieren waarop LLO verder ontwikkeld kan worden is door in te spelen op allerlei initiatieven van de overheid die gericht zijn op versterking van LLO. Inspelen op dergelijke regelingen betekent voor de campussen dat men in beeld is bij de groep die van een dergelijke regeling kan en wil gebruik maken. Dit kan door in communicatie met de doelgroep hen te wijzen op deze mogelijkheden. Bij het Human Capital Akkoord is van belang dat men deze kansen benut door aan te haken als partner, wat ook gebeurt door bijvoorbeeld de IT-campus in Rotterdam. Het betreft de volgende recente of komende overheidsinitiatieven:

- Sinds het studiejaar 2017-2018 kan iedereen tot 55 jaar tegen gunstige voorwaarden geld lenen bij de overheid voor studiekosten in het hoger onderwijs. Deze aantrekkelijke studiefinanciering voor volwassenen heet het *levenlanglerenkrediet*⁸² en geldt voor de opleidingen HBO Associate degree, HBO Bachelor en Master.
- *STAP-regeling* (Stimulans ArbeidsmarktPositie).⁸³ Werkenden en werkzoekenden kunnen vanaf 1 januari 2022 een STAP-budget van maximaal € 1.000 euro (per jaar) aanvragen voor scholing en ontwikkeling. Mensen kunnen deze subsidie gebruiken voor een sterkere positie op de arbeidsmarkt. Met het geld uit het STAP-budget kunnen mensen een opleiding, training of cursus volgen. Bijvoorbeeld om een mbo-diploma te halen. Ook kunnen mensen met het budget een traject betalen voor een Ervaringscertificaat (EVC). In een EVC staat welke kennis en ervaring een werknemer heeft.
- Het kabinet trekt extra subsidie uit voor omscholing bij mkb-bedrijven in sectoren met een tekort aan personeel.⁸⁴ Bijvoorbeeld ICT en techniek. De subsidie vergoedt 50% van de kosten die de werkgever maakt voor de omscholing van personeel. In de loop van 2021 kan een werkgever de subsidie aanvragen via de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

⁸² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/vraag-en-antwoord/wat-is-het-levenlanglerenkrediet>

⁸³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leven-lang-ontwikkelen/leven-lang-ontwikkelen-financiële-regelingen/stap-budget>

⁸⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/sociaal-pakket/bij-en-omscholing>

- Initiatieven op provinciaal niveau via het Human Capital Akkoord Zuid-Holland.⁸⁵ Diverse concrete projecten richten zich op sectoren die voor de campussen relevant zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om de High Tech Maakindustrie, via het ordenen en ontsluiten van het opleidingsaanbod, en het samenbrengen van vraag en aanbod in concrete scholing via het platform Ozone. Een deelakkoord met de *Greenport West Holland* bevat o.a. een project dat gericht is op ontwikkelplannen voor werknemers. Een derde deelakkoord heeft als doel om meer IT-professionals op te leiden. Hierbij werken aanbieders van IT-opleidingen (zowel publiek als privaat) nauw samen met werkgevers om vernieuwend, modulair en kortdurende IT-opleidingen aan te bieden.
- Vanuit Human Capital Agenda's en de overheid ontstaat steeds meer aandacht voor flexibel onderwijs, meer waardering voor modules en keuzedelen, en de mogelijkheid om verworven competenties te stapelen (en eventueel te laten keuren binnen een kwalificatiekader) in plaats van het denken in diploma's. Op die manier kunnen campussen maatwerk bieden, kleinere onderdelen zelfstandig aanbieden met een daarbij passend certificaat of een praktijkverklaring, afgestemd en gericht op wat in de aan de campus gelieerde bedrijven/sector nodig is. Gemeenten kunnen daar ook op inspelen door vraag en aanbod ten behoeve van re-integratie van werkloze jongeren en volwassenen bij elkaar te brengen.

Individen en bedrijven die gebruik maken van deze regelingen worden ook geadviseerd door loopbaanadviseurs van buiten de campussen zelf. Omdat het aanbod – en de vraag - in LLO zo divers is, speelt deze groep een belangrijke intermediaire rol op dit terrein. Deze groep dient dus op de hoogte te zijn van het aanbod en de mogelijkheden op de campussen.⁸⁶ Het gaat dan om gericht in beeld te komen bij, en samenwerking te zoeken met:

- Het Leerwerkloket⁸⁷. Deze instantie helpt en adviseert werknemers, werkzoekenden, scholieren en werkgevers op het gebied van leren en werken. Iedereen met vragen over o.a. omscholing, bijscholing en leerwerktrajecten kan bij het Leerwerkloket terecht. Elk Leerwerkloket is een onafhankelijk samenwerkingsverband tussen gemeenten, ROC's en UWV. Er zijn 35 Leerwerklokets verspreid over het hele land. Gemeenten kunnen hierbij een faciliterende rol spelen.
- Diverse werkgevers, O&O-fondsen en vakbonden bieden een dergelijk traject aan of financieren dit. Naar verwachting zal deze infrastructuur voor loopbaanadviezen zich nog verder ontwikkelen door de recent gestarte *MDIEU-regeling*⁸⁸ die mogelijkheden voor cofinanciering biedt. Ook via de subsidieregeling *Nederland Leert door*⁸⁹ kunnen sectororganisaties ontwikkeladvies, scholing en begeleiding bieden aan (toekomstige) werkenden in de sector.

5.4 MOGELIJKE TOEGEVOEGDE WAARDE VAN HET CAMPUSECOSYSTEEM

Campussen kunnen inclusiviteit doorgeven aan de bedrijven, en LLO in samenspraak verder ontwikkelen

In het algemeen wordt aangegeven dat het grote voordeel van de campussen is dat het onderwijs meer praktijkgericht is, omdat het onderwijs meer aansluit op de vraag van de aan de campus gelieerde bedrijven. De wisselwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven is daarbij van groot belang. Daarnaast maakt een campus

⁸⁵ <https://www.economicboardzuidholland.nl/projecten-hca/>

⁸⁶ Eén van de campussen gaf als voorbeeld aan het aanbod van alle LLO-opleidingen op een handzame menukaart te hebben gezet.

⁸⁷ <https://www.leerwerkloket.nl/over-ons>

⁸⁸ <https://www.uitvoeringvanbeleidszw.nl/subsidies-en-regelingen/maatwerkregeling-duurzame-inzetbaarheid--eerder-uittreden-mdieu>

⁸⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leven-lang-ontwikkelen/leven-lang-ontwikkelen-financiele-regelingen/nederland-leert-door>

het onderwijs voor bedrijven overzichtelijker omdat verschillende onderwijsniveaus op de campus samenkomen en de studenten gezamenlijk aan praktijkopdrachten werken. De campus is de plek waar het allemaal samenkomt. Bedrijven kunnen zo ook goed in de kweekvijver van toekomstige medewerkers kijken. Men verwacht dat als de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond op de campus toeneemt, dat in de loop der tijd in de daaraan gelieerde bedrijven ook zo zal zijn; zij stromen als het ware door. Wat betreft studenten met een fysieke beperking zou dat mogelijk ook op kunnen gaan, maar dat zal niet eenvoudig zijn omdat het behalve in de ICT veelal fysieke beroepen betreft. De nabijheid en betrokkenheid van het bedrijfsleven is een goede voedingsbodem voor het onderwijs om in onderlinge afstemming vraag gestuurde cursussen, modules en keuzedelen op het gebied van LLO verder te ontwikkelen.

Campussen in dezelfde of aanpalende sectoren kunnen in communicatie samen optrekken en ideeën uitwisselen

Een deel van de campussen geeft aan van elkaar te leren en naar elkaar door te verwijzen op inhoud en inhoudelijke activiteiten, terwijl een ander deel juist voor procesmatige aspecten van een campus bij een ander aanklopt. Met name campussen die in soortgelijke, aanverwante sectoren actief zijn, zoeken elkaar op en doen regelmatig aan kennisuitwisseling, ook buiten de grenzen van de MRDH-regio. Deze campussen zouden in de communicatie samen op kunnen trekken, en ideeën uit kunnen wisselen om de participatie van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en met een fysieke beperking te verhogen.

Wat betreft LLO lijken beleidsontwikkelingen en stimuleringsmaatregelen op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau meer aangrijpingspunten te bieden dan onderlinge uitwisseling tussen de campussen. Alhoewel bepaalde ideeën zoals bijvoorbeeld het initiatief van de oriëntatietrajecten voor uitgevallen studenten door andere campussen overgenomen zou kunnen worden.

Deels geven campussen aan de presentaties van de andere campussen binnen de MRDH-regio informatief te vinden, tegelijkertijd geven ze aan elkaar wel te kunnen vinden. In die gevallen zoeken ze regelmatig contact met elkaar, dienen als elkaars sparring partners, werken soms samen en bezoeken elkaars campus ook af en toe. Binnen een grote onderwijsinstelling die betrokken is bij meerdere campussen in de MRDH-regio vindt frequent overleg tussen de campussen plaats. Er wordt door enkele campussen gewaarschuwd voor het 'overorganiseren' van het campusecosysteem, want er zijn al zoveel schaakborden waarop men actief is; er lopen veel verschillende initiatieven met diverse spelers. En de campussen binnen de MRDH-regio vindt men slecht vergelijkbaar, omdat ze in andere ontwikkelingsfasen zitten.

BIJLAGE 1 OVERZICHT FUNCTIEBEPERKINGEN

Tabel B1.1 **Overzicht van de indeling naar 7 groepen functiebeperkingen**

Categorie	Opties in de vragenlijst van de Nationale Student Enquête
1 ADHD	1 AD(H)D 7 Concentratieproblemen
2 Autisme	3 Autisme of verwante stoornis (bijv. Asperger, PDD-NOS)
3 Dyslexie/Dyscalculie	8 Dyscalculie 9 Dyslexie
4 Chronische ziekte	2 Artrose, Reuma of nadere gewrichtsklachten 5 Chronisch vermoeidheidssyndroom (ME) 6 Chronische pijnklachten 10 Een vorm van kanker 12 epilepsie 13 Ernstige darmstoornis 14 Hart- en vaatziekte 15 Huidaandoening 16 Long- en ademhalingsprobleem 17 Migraine 19 Neurologische aandoening 24 Spierdystrofie, spasme of andere spierziekte 27 Suikerziekte / diabetes 28 Vermoeidheid / energietekort
5 Psychische aandoening	11 Eetstoornis 21 Psychisch probleem / aandoening
6 Fysieke beperking	4 Auditieve beperking 18 Motorische beperking 22 Rolstoelgebonden 23 RSI 25 Stoornis van bewegingsapparaat 26 Spraak en/of taalproblemen 29 Visuele beperking
7 Overige aandoeningen	20 Obesitas 30 Anders, namelijk ...

Bron: <https://www.ecio.nl/wp-content/uploads/sites/2/2019/10/ECIO-Jaarrapport-2018-Studeren-met-een-functiebeperking-1.pdf>

BIJLAGE 2 INSTRUCTIES UITVRAAG PARTICIPATIEGEGEVENS

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond

De studentenaantallen hebben betrekking op het studiejaar 2020/2021. Indien mogelijk het aantal ingeschreven studenten aan het begin van het studiejaar invullen. Dit aantal heeft dus betrekking op alle eerste- en oudejaarsstudenten. Indien er zowel mbo als hbo aanwezig is op de campus, dit graag uitsplitsen.

Indien de uitvraag wordt uitgezet bij één van de grootste onderwijsinstellingen op de campus, graag zowel het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond van die onderwijsinstelling **op de campus** opgeven alsook het totaal aantal studenten van die onderwijsinstelling **op de campus**.

Wij vragen jullie om **een schatting** van het aantal studenten met een niet-westerse migratieachtergrond te maken. Dit kan het beste gedaan worden door gebruik te maken van een **lijst met studentnamen** (een andere methode via registratiebestanden van DUO is in een vooronderzoek niet haalbaar gebleken).

Gebruik daarbij de volgende twee stappen voor iedere student:

1. Indien de **achternaam niet-westers** klinkt tel je deze student tot de groep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.
 - o Het zal hierbij veelal gaan om Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achternamen. Europees klinkende achternamen dienen dus niet tot deze doelgroep geteld te worden.
2. Indien de **achternaam Nederlands** klinkt, dan wordt er gekeken naar de **voornaam**. Klinkt deze niet-westers, tel deze student tot de doelgroep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.
 - o Het gaat dan om de combinaties van een niet-westerse moeder en Nederlandse vader. Ook hier zal het veelal gaan om Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse namen.

Internationale studenten graag buiten beschouwing laten, deze tellen we niet mee als studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Studenten met een fysieke beperking

De studentenaantallen hebben betrekking op het studiejaar 2020/2021. Dit aantal heeft dus betrekking op alle eerste- en ouderejaarsstudenten. Indien er zowel mbo als hbo aanwezig is op de campus, dit graag uitsplitsen.

Graag vragen wij jullie om op basis van **jullie eigen visuele waarneming een schatting** te maken van het totale aantal studenten op **jullie campus** dat valt onder één van de onderstaande categorieën van fysieke beperkingen:

1. Auditieve beperking (doof, slechthorend)
2. Motorische beperking (lopen, bewegen, gebruik van armen)
3. Rolstoelgebonden
4. Stoornis aan bewegingsapparaat (bijv. hernia, verlamingsverschijnselen)
5. Visuele beperking (blind, slechtziend)

Leven lang ontwikkelen aanbod

Het cursusaanbod in het kader van Leven Lang Ontwikkelen (LLO) per campus is al eens in kaart gebracht tijdens de nulmeting van de MRDH en dit invulblad is hier dan ook een vervolg op. Dezelfde categorieën worden weer gebruikt. Het cursusaanbod en de studentenaantallen hebben betrekking op het studiejaar 2020/2021.

Graag zien we dat het LLO-aanbod op **uw campus** wordt opgegeven door de soort cursussen/opleidingen/modules voor drie categorieën in te vullen. Deze driedeling bestaat uit cursussen voor “werknemers”, cursussen voor “van-werk-naar-werk omscholing” en cursussen voor “werkloze volwassenen/jongeren”.

Daarnaast zien we graag hoeveel cursisten er gebruik maken van het cursusaanbod in deze drie categorieën.

Opmerking achteraf: het uitvragen van de aantallen cursisten bleek in praktijk niet mogelijk.

BIJLAGE 3 BEREKENING BENCHMARKS VOOR STUDENTEN MET EEN NIET-WESTERSE MIGRATIEACHTERGROND

Om tot de drie benchmarks voor de participatiegraad van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond te komen hebben we openbare gegevens van CBS statline gebruikt. We hebben allereerst de samenstelling van de populatie ingeschreven studenten woonachtig in Zuid-Holland naar migratieachtergrond en mbo of hbo bepaald (zie paneel 1 in tabel B3.1). We hebben daarvoor de meest recente cijfers (die bij het CBS definitief zijn) gebruikt; deze hebben betrekking op het studiejaar 2018/2019. De woonplaats van alle ingeschreven studenten op 1 oktober van het betreffende studiejaar bepaalt of de student aan de provincie Zuid-Holland als regio wordt toegewezen. Het tweede paneel van tabel B3.1 presenteert het percentage studenten dat bij een opleiding binnen een van de drie hoofdgroepen van de SOI-2016 onderwijsrichtingen staat ingeschreven, berekend over de gehele studentenpopulatie, uitgesplitst naar migratieachtergrond. Het betreft de hoofdgroepen: (1) Informatica (2) Techniek, industrie en bouwkunde (3) Landbouw, diergeneeskunde en -verzorging.

Het derde paneel van tabel B3.1 bevat de benchmarks. Deze zijn berekend door per migratieachtergrond het percentage studenten met een opleiding in een van de hoofdgroepen te vermenigvuldigen met de omvang van deze groep in Zuid-Holland. De aantallen voor iedere migratieachtergrond-groep worden per opleidingsrichting vervolgens afgezet tegen het totaal aantal studenten per opleidingsrichting.

Tabel B3.1 Studenten naar migratieachtergrond op het mbo en hbo in Zuid-Holland, en naar drie geselecteerde studierichtingen, studiejaar 2018/2019

	Nederlandse achtergrond	Westerse migratieachtergrond	Niet-westerse migratieachtergrond
Samenstelling studenten woonachtig in Zuid-Holland			
<i>Mbo</i>	58,0%	6,2%	35,8%
<i>Hbo</i>	62,0%	10,1%	27,9%
Gekozen studierichting			
<i>Mbo</i>			
<i>Informatica</i>	2,7%	3,9%	4,6%
<i>Techniek, industrie en bouwkunde</i>	20,9%	17,0%	13,7%
<i>Landbouw, diergeneeskunde en -verzorging</i>	4,6%	2,7%	0,5%
<i>Hbo</i>			
<i>Informatica</i>	5,0%	5,1%	7,1%
<i>Techniek, industrie en bouwkunde</i>	9,6%	7,5%	8,1%
<i>Landbouw, diergeneeskunde en -verzorging</i>	1,2%	0,8%	0,2%
Schatting samenstelling studenten in Zuid-Holland naar studierichting			
<i>Mbo</i>			
<i>Informatica</i>	45,2%	6,9%	47,9%
<i>Techniek, industrie en bouwkunde</i>	67,2%	5,7%	27,1%
<i>Landbouw, diergeneeskunde en -verzorging</i>	88,8%	5,6%	5,6%
<i>Hbo</i>			
<i>Informatica</i>	55,3%	9,2%	35,5%
<i>Techniek, industrie en bouwkunde</i>	66,3%	8,5%	25,2%
<i>Landbouw, diergeneeskunde en -verzorging</i>	84,2%	9,6%	6,2%

Bron: Eigen berekeningen SEOR op basis van CBS statline, thema onderwijs

Dit rapport doet verslag van onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van de MRDH.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij SEOR BV. Het gebruik van het materiaal in dit rapport is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldiging en/of openbaarmaking in welke vorm dan ook is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van SEOR BV.

Het onderzoek is uitgevoerd door SEOR BV.

Dit rapport is een uitgave van SEOR BV, Marconistraat 16, 3029 AK Rotterdam.

www.seor.nl